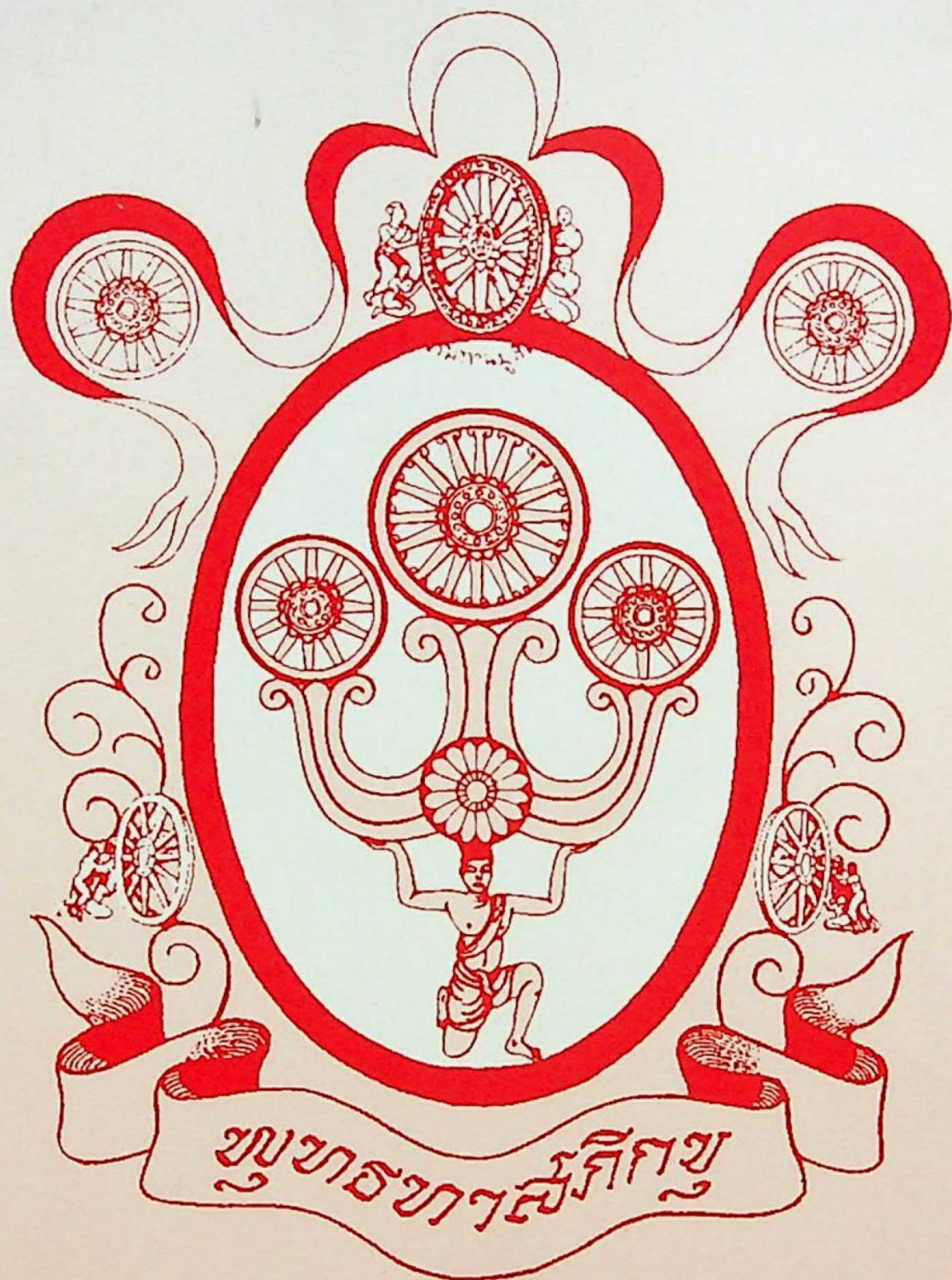

โลกเทกิจุฬาคารกถา
โลกธมฺโมสธีกถา

(ชุดหมอนล้อ อันดับที่ ๑๑๕)

อุทิศนา

จักรธรรมมะมาลัย
แผ่ธรรมะรังษี
มั่นหมายจะเสริมศาสน์
ปลอดภัยพินาศ, คง
หากแล้งพระธรรมญาณ
จะครองโลกเป็นอากร
จะทุกข์ทนทั้งคนวัน
ด้วยเหตุอหังการ
บรรชิตพระพุทธองค์
ตามแนวพระธรรมนำ
เผยแผ่พระธรรมทาน
แปดหมื่นสี่พันนัย

จะหมุนทั่วทั้งธาตุตรี
ตามพระพุทธทรงประสงค์ ๙
สถาปน์โลกให้อยู่ยง
เป็นโลกสุขสถาพร ๙
อันธพาลกลีบ
ให้เลวเลวได้จรจนา ๙
พินาศกันบมิประมาณ
เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๙
จึงประสงค์ประกอบกรรม
ให้โลกผ่องแผ้วพ้นภัย ๙
ให้ไพศาลพิชิตชัย
อุทิศทั่วทั้งธาตุตรี ๙

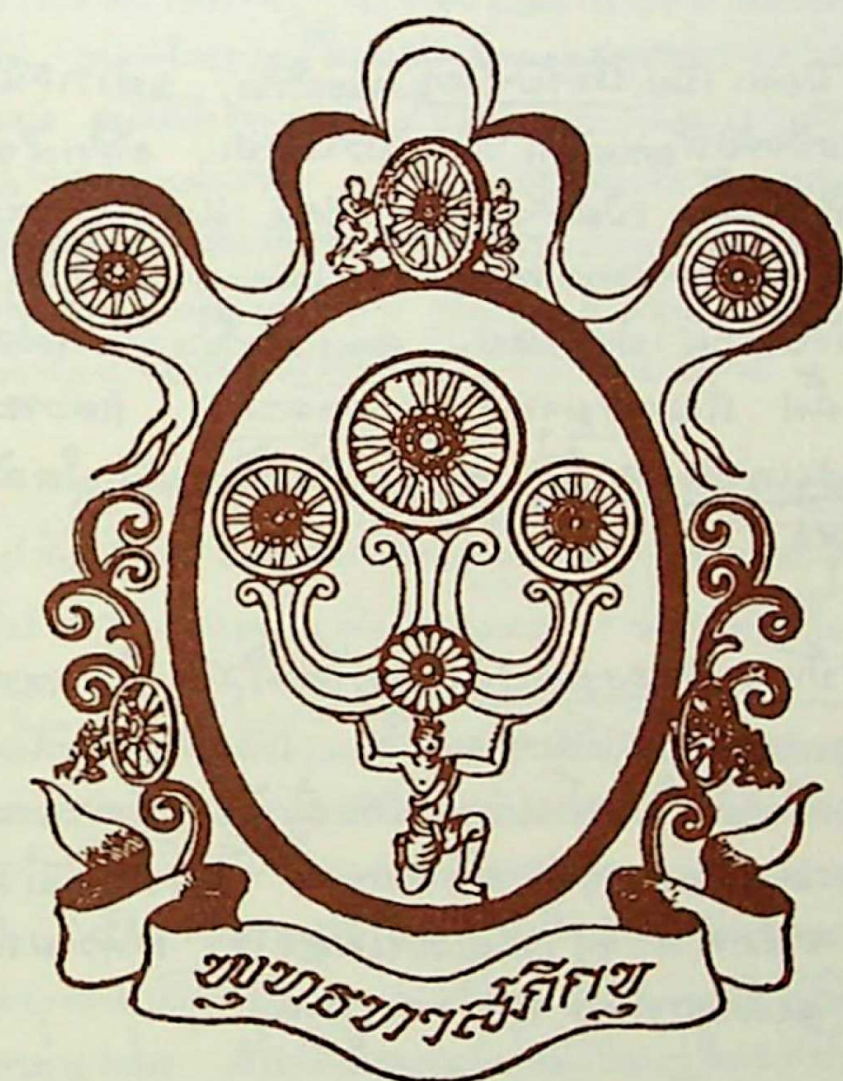
พ.ท.

๒๕๒๓

พิมพ์โดย
บริษัท บัดเจท-สมาร์ท จำกัด
โทร. ๐ ๒๕๒๔ ๓๓๑๕, ๐๘ ๕๘๑๖ ๔๓๘๒

โลกเตกิจุฬาคารกถา โลกธมฺโมสธีกถา

(ชุดหมุล้อ อันดับที่ ๑๑๕)

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

สวนอุศมจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

โลกเตกิจฉนาการกถา

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ

ชิกฉนา ปรมา โรคา สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา

อาโรคฺยา ปรมา ลาภา นิพฺพานํ ปรมํ สุขนฺติ

(สุขวรรค. ธ. ขุ. ๒๕/๔๒/๒๕)

ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก ดังพระพุทธภาษิตแห่ง
สุขวรรค ธ. ขุ. ที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นที่ว่า ชิกฉนา ปรมา โรคา
ซึ่งแปลว่าความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง. สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา
สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง. อาโรคฺยา ปรมา ลาภา ความ
ไม่มีโรคนั้นเป็นลาภอย่างยิ่ง. นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็น
สิ่งที่น่ามาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง ดังนี้, ต่อไป.

คำว่าโรงพยาบาล ๆ นั้น ไม่ต้องบอก ใครก็ย่อมเข้าใจ
 ได้แล้วว่าเป็นที่รักษาโรค. แต่ครั้นมาถึงคำว่าอะไรเป็นโรค
 โดยความหมายที่กว้างขวางทั่วไปแล้ว มันมีข้อที่ต้องคิด
 ต้องนึกต้องพิจารณากันมากทีเดียว. สิ่งที่เราเรียกกันว่าโรค และ
 กำลังกลัวกันอยู่มากนั้น อาจไม่ใช่โรค ก็ได้ ! อาจจะเป็น
 ของเล็กน้อย ๆ นานาหัวเราะเยาะก็ได้ ! เหมือนอย่างว่าท่าน
 ทั้งหลาย ที่กำลังมีร่างกายสบายดีไม่มีความเจ็บไข้อะไรอย่าง
 เดียวนี้ ท่านก็ยังไม่วางใจจะเอาตัวรอดจากความทุกข์ในใจ
 ได้ แล้วจะต้องไปกล่าวทำไมถึงคนที่กำลังเจ็บกำลังไข้อยู่.
 คนไม่มีโรคภัยไข้เจ็บทางกายอันใดเบียดเบียน ก็ยังไม่เอา
 ตัวรอดจากโรคกิเลสหรือความทุกข์ได้ ยังถูกความทุกข์
 ครอบงำย่ำยีอยู่ มีหน้าซำยังประมาทหลงใหลฟุ้งเฟ้อยิ่งกว่า
 คนที่กำลังนอนเจ็บอยู่บนเตียงด้วยซ้ำไป. เพราะเหตุฉะนั้น
 แหะเราจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เรากลัวหรือควรกลัว และพุทธ
 บริษัทอ้างว่าน่ากลัวนั้น มิได้อยู่ที่โรคภัยไข้เจ็บทางกายเลย
 แต่อยู่ที่โรคภัยไข้เจ็บในทางใจ กล่าวคือโรคกิเลสที่เสียบ
 แหว่งใจ.

ทำไมสิ่งเหล่านั้น จึงถูกเรียกชื่อว่าโรค ? บาปในที่นี้ ก็มีปรากฏชัดอยู่แล้วว่า ชิกจณา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง. คำว่าความหิวในที่นี้ หมายถึงความกระหาย ความอยากจะได้. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ย่อมมีความหิวอยู่ตลอดชีวิต หมายถึงว่า มีความอยากจะได้ทุกอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ตลอดชีวิต. ไม่เคยว่างเว้นระยะจากความหิวเลย. ไม่หิวอย่างนั้น ก็หิวอย่างนี้ ไม่หิวอย่างนี้ ก็หิวอย่างโน้น แม้กระทั่งหลับแล้วก็ยังหิว คือ หิวในความฝัน ด้วยอำนาจตัณหา อุปาทาน อวิชชา อย่างใดอย่างหนึ่ง. ความหิวในที่นี้ หมายถึงความอยากในอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย. ถ้าไม่มี ๕ อย่างนี้ ก็เป็นทางใจ โดยคิดนึกเอาเองในภายในใจ. เป็นความหิวอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอไป. แม้ที่สุดบุคคลที่ไม่รู้ว่า พระนิพพานคืออะไร ก็พลอยหิวพระนิพพาน อยากได้ตามเขาว่าไปด้วย โดยไม่มีทางยกเว้น. แม้แต่อุบาสก อุบาสิกา ที่เคร่งคร่ำต่อวัด ต่อวา ต่อศาสนา ก็มีความหิวชนิดใดชนิดหนึ่งครอบงำอำยิจิตใจอยู่เป็นธรรมดา นี้เรียกว่า ชิกจณา คือความหิวในที่นี้. ทำไมพระองค์จึงเรียกว่าโรค ? คำว่าโรค แปลว่าเสียบแทง เหมือน

กับการเสียบแทงของของแหลม ๆ ; เราเอามาใช้พูดว่าโรค หมายถึงการเจ็บมือ เจ็บตา เจ็บท้อง ดังนี้ ไม่เคยนึกถึงความหมายอันลึกซึ้ง ของคำว่าโรค ว่าหมายถึงอะไร. ถ้ารู้ความหมายของคำว่าโรค ในภาษาบาลีคำนี้แล้ว ก็จะได้รู้ว่า คำว่าโรคหมายถึงสิ่งที่แทง เช่นของแหลม ๆ แทะ. ที่เป็นทางกายก็เห็นได้ง่าย เช่นเจ็บตา ก็แทงที่ตา เจ็บมือก็แทงที่มือ เจ็บเท้าก็แทงที่เท้า. แต่สำหรับโรคคือกิเลสนั้น จะแทงที่ตรงไหน ? ย่อมหมายถึงการแทงที่จิตใจส่วนใดส่วนหนึ่ง แล้ว แต่ว่า ความต้องการความกระหายนั้นอาศัยตั้งอยู่ในส่วนไหน ในบรรดาส่วนที่อาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย, เหล่านี้ล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความอยากให้มี ความหิวอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เป็นธรรมดา นี่เรียกว่าโรคทางใจ.

เมื่อพิจารณาดูให้ละเอียด ให้ประณีตที่สุดแล้ว จะเห็นว่ากิเลสนี้เป็นโรคที่แทงจิตใจ และเกิดแก่บุคคลทุกคนตลอดทุกเวลาหายใจเข้าออก ไม่มีว่างเว้น; เป็นโรคที่ทำอันตรายบุคคล ยิ่งกว่าโรคใด ๆ เพราะว่าทำให้บุคคลสูญเสียความเป็นมนุษย์. โรคคือการเจ็บป่วยที่เนื้อที่หนัง ชนิดใดชนิดหนึ่งนั้น หารุนแรงถึงกับทำลายบุคคล ให้สูญเสียความเป็นมนุษย์ไม่

แต่โรคคือโรคะ โทสะ โมหะ หรือกิเลสตัณหา^๑นี้ ทำลายให้
 สูญเสีย ความเป็นมนุษย์ของตนเหลืออยู่แต่ความเป็นคน
 คือสักว่าได้เกิดมา. ความเป็นมนุษย์ ๆ นั้น หมายถึง สัตว์
 ที่มีใจสูง. ตามตัวพยัญชนะของมันเอง : มน แปลว่าใจ อุษย
 แปลว่า สูง, มนุษย์แปลว่า ใจสูง. ใจสูง คือใจที่ประกอบด้วย
 ความสะอาด สว่าง สงบ. สูง คือน้ำท่วมไม่ได้ หมายถึงความ
 ทุกข์ท่วมไม่ได้ คือโรคแทงไม่ได้นั่นเอง. ถ้าจะเป็นมนุษย์กัน
 ให้ได้ ต้องใจสูงชนิดที่โรคแทงไม่ถึง คือโรคะ โทสะ โมหะ
 แทงไม่ถึง. น้ำ คือ ความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ
 ความตาย เป็นต้น ท่วมไม่ได้. จิตชนิดนี้แลเรียกว่า สูง และ
 เต็มตามความหมายของคำว่ามนุษย์. พระอรหันต์ ท่านเป็น
 มนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่ามนุษย์ที่เต็มเปี่ยม เพราะความที่มี
 ใจสูงดังกล่าวนี้. ก็สิ่งที่เรียกว่าโรค คือกิเลส^๒นี้ ทำลายความ
 เป็นมนุษย์ให้สูญสิ้นไป แล้วลองพิจารณาดูเถิดว่า ความ
 เสียหายอันใด จะยิ่งไปกว่าการเสียหายอันนี้. โรคที่เกิดขึ้น
 ทางกายนั้น ทำอันตรายได้แต่เพียงกาย ; โรคทางใจ คือ
 กิเลส^๓นี้ทำลายถึงส่วนลึกของสันดาน. มึนน้ำ^๔ซ้ำ เป็นสิ่งที่
 ทำลายและเบียดเบียนชนิดที่ไม่รู้สึกตัว. เพราะไม่รู้สึกตัว

นี้เอง จึงทำให้คนไม่เคยคิดเคยนึกว่าจะรักษาพยาบาล กลับไปเอาใจใส่ในโรคที่ไม่ร้ายกาจ แต่หลงไปว่าเป็นโรคร้ายกาจ. ส่วนโรคที่ยิ่งกว่าร้ายกาจนี้ ไม่เคยสนใจเลย ดังนี้ เป็นต้น. พระพุทธเจ้าท่านเห็นว่า กิเลส นี่แหละคือโรคอย่างยิ่ง จึงตรัสเป็นพุทธภาษิตว่า ชิกขุณา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง ดังนี้.

สัตว์ทั้งหลายมีโรคประจำตัวกันอยู่ทุกคน ไม่เว้นแม้แต่สัตว์เล็ก ๆ น้อย ๆ กระทั่งถึงมนุษย์ และเป็นกันอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน แม้กระทั่งหลับ ดังนี้แล้ว, โรงพยาบาลไหน จะช่วยแก้ไขได้ ? เราจะเห็นได้ว่า ไม่มีทางอื่น นอกจากสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ซึ่งหมายถึงตัวแท้ของการกระทำ ซึ่งจะออกไปจากอันตราย หรือความทุกข์ ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง. ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ สัตว์ทั้งหลาย นับตั้งแต่เปี้ยวแต่ปูจันมาถึงมนุษย์ ล้วนแต่มีศาสนาเป็นโรงพยาบาล เพื่อจะทำลายโรค ซึ่งเกิดอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนี้. ทำให้เราเห็นได้ว่า เรามีปัญหาจำเพาะหน้า กันทุกคน เป็น ๒ ทางคือทางกาย และทางใจ. ในทางกาย เราก็มียุทธศาสตร์ อย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ เช่นโรงพยาบาลสงฆ์ในที่นี้ เป็นที่บำบัด. ส่วน

ทางภายในเป็นโรคที่ร้ายกาจ และเป็นกันอยู่เป็นประจำ ไม่มี
 ระยะเวลาเว้นนั้น เราจะมีโรงพยาบาลภายใน คือพระศาสนา
 เป็นเครื่องกำจัด บำบัด รักษา ให้สูญสิ้นไป. สัตว์ประเภทใด
 มีความคิดนึกอยู่ในระดับสูงเพียงใด ก็สามารถใช้ศาสนาตาม
 กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ดังกล่าวนี เป็นเครื่องบำบัดทุกข์
 หรือโรคของตนได้เพียงนั้น.

ทีนี้ เราจะพิจารณากัน ในแง่ที่ว่า ศาสนาเป็นโรง
 พยาบาลของโลกสืบไป.

เราจะต้องพิจารณาถึงข้อที่ว่า โรคในทางใจของมนุษย์
 นั้น มิได้เบียดเบียนเฉพาะบุคคลนั้น และมีอยู่แต่แก่บุคคล
 นั้นผู้เดียว. โรคนั้นย่อมออกมาภายนอก และมีความสัมพันธ์
 ซึ่งกันและกัน เลยกลายเป็นโรคของโลกในทางใจ เป็นโรค
 ของการเห่อเหิม ทะเยอทะยาน ที่จะเข้าโลกเป็นต้น หรือ
 แม้ที่สุดในการที่จะต้องการให้พวกของตน คณะของตนเป็น
 อย่างนั้นเป็นอย่างนี้ เป็นต้น จนกระทั่งเกิดการเบียดเบียน
 ระหว่างหมู่ ซึ่งเรียกว่าสงคราม หรือมหาสงครามนี้. นี่ก็ควร
 ถือว่า เป็นโรคของโลกชนิดหนึ่ง ด้วยเหมือนกัน และโรคนี้
 มาจากโรคภายในของสัตว์ทั้งหลายทุกคน. ถ้าหากว่าสัตว์ทั้ง

หลายต่างคนต่างไม่มีโรคภายใน คือกิเลสแล้ว โรคของโลก คือการรบราฆ่าฟันกันเป็นมหาสงครามนี้ ก็มีไม่ได้. โรคของโลกส่วนรวม จะมีขึ้นไม่ได้ ถ้าหากมนุษย์ทุกคนจะไม่เป็นโรคภายในกันเลย. เราจะเห็นได้ว่า แม้แต่โรคส่วนรวมของโลกทั้งหลาย โดยเฉพาะคือ มหาสงครามนี้ ก็ต้องอาศัยโรงพยาบาล กล่าวคือศาสนาเป็นเครื่องแก้ด้วย. นี่เรียกได้ว่า พระศาสนานั้น เป็นโรงพยาบาลทั้งโดยส่วนตัว และส่วนรวมของโลก ดังนี้.

เราจึงมามีความคิดนึก ให้ถูกต้องกันเสียว่า ศาสนานั้น ไม่ใช่ของชาตินั้นชาตินี้ ภาษานั้นภาษานี้ แต่ศาสนานั้น เป็นของชีวิตทุกชีวิต. เมื่อเป็นของชีวิตทุกชีวิตที่มีอยู่ในโลก แล้วเราก็จะได้โรงพยาบาลรวมเป็นโรงเดียวกัน ซึ่งสามารถบำบัดโรคทุกโรค ของทุกตัวสัตว์ กระทั่งโรคส่วนตัว และโรคส่วนรวม ทำโลกนี้ให้เยือกเย็น เป็นสันติภาพอันแท้จริงได้. เพราะเหตุที่เราทั้งหลายมองข้าม ไม่รู้จัก สิ่งที่เป็นตัวแท้ของศาสนา ว่าคืออะไร ไปมัวสาละวนแต่เรื่องคำสั่งสอนทางหลักวิชา และทางหลักปฏิบัติ กระทั่งตาย ก็ไม่จบ ไม่เคยเข้าถึงศาสนาตัวแท้ ดังนี้แล้ว, จะใช้ศาสนา ซึ่งแท้จริง

ก็เป็นโรงพยาบาลของโลก ให้รักษาโรคบำบัดโรคของโลก ได้อย่างไร. เพราะเหตุอย่างนี้แหละ จึงนำมาซึ่งความทุกข์ยากลำบาก, แม้แต่ในวงพุทธบริษัท วงแคบๆ ของเรา ก็เต็มไปด้วยโรค และอันตรายอันเกิดจากโรค ความยุ่งยากลำบากอันเกิดจากความมีโรค หากความสุขมิได้. เมื่อเป็นดังนี้ เราควรทำความเข้าใจ ในฐานะที่ว่า ศาสนาเป็นของชีวิตทุกชีวิต. เอาความเป็นตัวเป็นตนเป็นคนนั้นคนนี้ พวกนั้นพวกนี้ ออกไปทิ้งเสียให้หมด ให้เหลือแต่ว่า ศาสนาทั้งโลกเป็นศาสนาเดียวกัน เป็นสิ่งที่จะบำบัดโรค ๆ เดียวกัน คือโรคความหิว หรือโรคกิเลส ซึ่งเป็นกันทุกคนในโลก, แล้วใช้โรงพยาบาลนี้ บำบัดโรคของโลก ให้สูญสิ้นไป ตามนัยซึ่งเป็นหลักของศาสนากล่าวคือ การขจัดความทุกข์หรืออันตราย ด้วยการทำลายกิเลสนั้น ๆ เสียให้ได้. ในที่สุดเราก็จะสามารถใช้ โรงพยาบาลโลกให้เป็นโรงพยาบาลโลกได้จริง ๆ ถ้ามีฉะนั้นแล้ว โรงพยาบาลโลก คือศาสนาทั้งหลาย ก็จะเป็นหมัน หรือจะมีผลแต่เพียงเล็กน้อยที่สุด เท่าที่พิสูจน์อยู่แล้วว่า ไม่สามารถบำบัดความทุกข์ยากของโลกให้สิ้นไปได้เลย. ความทุกข์ยากลำบาก กำลังแน่นอัด

อยู่ในโลก เพราะความที่สัตว์ทั้งหลาย เข้าใจในโรงพยาบาล
 ของโลกผิด ดังกล่าวแล้ว. ขอให้เราทุกคน แม้จะเป็นส่วน
 น้อยในที่นี้ พยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา
 หรือโดยเฉพาะพุทธศาสนา ให้ถูกต้องในแง่ที่ว่า ศาสนา
 ทุกศาสนา หรือรวมกันเป็นศาสนาเดียวกันก็ตามในโลกนี้
 เป็นโรงพยาบาลโลก ดังกล่าวแล้ว. ก็จะสามารถทำให้เรา
 เป็นผู้ได้รับประโยชน์ จากโรงพยาบาลโลกนี้ ก่อนบุคคลอื่น.
 ธรรมะนี้เป็นของแปลก บุคคลใดเข้าถึง บุคคลนั้นย่อมได้
 รับผล. บุคคลใดพยายามที่จะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น ด้วย
 การสั่งสอน หรือช่วยเหลือด้วยธรรมะแล้ว ผู้ที่ตั้งใจจะทำ
 ประโยชน์ผู้อื่นนั้นแหละ กลับเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ก่อนผู้ที่
 ตนตั้งใจจะช่วยเหลือ ดังนี้.

ข้อที่ว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นทุกข์อย่างยิ่งนั้น ก็
 มีความหมายคล้าย ๆ กัน. เพราะว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวง
 นั้น ย่อมหมายถึงสิ่งซึ่งเป็นตัวความยึดถือ หรือเป็นที่ตั้ง
 ของความยึดถือ. เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น หรือถูกสิ่งอื่น

ปรุ้งแต่งอยู่ตลอดเวลา. ไม่มีความเป็นตัวมันเองไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอนแต่อย่างใด, พระองค์จึงได้ตรัสว่า เป็นทุกข์ทรมาณอย่างยิ่ง. คำว่าเป็นทุกข์ในที่นี้หมายถึงทำให้เกิดความไม่สบายใจแก่ผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือแม้แก่บุคคลผู้มองเห็นความจริงข้อนี้. คำว่าทุกข์นี้ถ้าจะถือเอาความหมายให้กว้าง ทั่วไปแก่สังขารทุกประเภทแล้ว ควรจะถือว่า เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสลดใจ แก่บุคคลผู้พิจารณาเห็น. ไม่ว่าสังขารเหล่าใด แม้ที่สุดแต่เม็ดกรวด เม็ดทราย, ถ้าเราได้พิจารณาเห็นถึงความไม่เที่ยง ความที่ปรุ้งแต่งและถูกปรุ้งแต่ง ของเม็ดกรวดเม็ดทรายเหล่านี้แล้ว จะมีความรู้สึกอนาถใจจะมีความรู้สึกสลดสังเวชใจ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลทะเยอทะยานแต่ประการใด ทำให้เกิดความเหี่ยวแห้งใจสำนึกในความหลงใหลมัวเมาของตน. ความเป็นอย่างนี้ย่อมประจำอยู่ในสิ่งทั้งปวง, คือในสังขารทั้งปวง; หมายความว่ายกเว้นพระนิพพานเสียอย่างเดียวแล้ว เป็นสังขารทั้งนั้น. สังขารเหล่านั้น ที่เป็นรูปธรรมก็ตาม หรือที่เป็นนามธรรมคือจิตใจ หรือความรู้สึกนึกคิดของจิตใจ เช่น เวทนาคือสุขสนุกสนาน หรือความทุกข์ที่กำลังได้รับอยู่ใน

จิตใจ ก็ตาม เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสังขารทั้งสิ้น. เมื่อพิจารณา
ดูแล้วจะนำมาซึ่งความเศร้าใจ จึงถือได้ว่าสังขารทั้งหลายทั้ง
ปวงนั้นเป็นความทุกข์ ต้องทนทรมานอยู่ในตัวมันเอง และ
ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้นแก่บุคคลที่พิจารณาเห็น. เมื่อ
บุคคลใด มองเห็นความเป็นจริงของสังขารทั้งหลายทั้งปวง
ดังนี้แล้ว ย่อมสามารถที่จะทำให้โรคคือกิเลสนั้นถูกแผดเผา
ถูกทำลายล้าง ถูกชะล้าง ให้เบาบางไปตามลำดับ ทุกครั้งที่
มองเห็นความจริงของสังขารทั้งปวงว่ามีความเป็นอย่างนี้.

สังขารทั้งปวงเป็นของที่หาตัวตนไม่ได้ ; เป็นแต่
ความไหลไปของสิ่งที่ไหลไป แล้วก็บัญญัติความไหลไปของ
สิ่งนั้น ๆ ระยะเวลาหนึ่ง ๆ ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ หรือเป็นคนนั้นคนนี่
สิ่งนั้นสิ่งนี้ เมื่อสิ่งใดถูกกับกิเลสหรือความต้องการ ก็ถือว่าเป็น
สิ่งที่น่าปรารถนา หรือเป็นของดี. เมื่อสิ่งใดไม่ตรงกับ
ความต้องการ ก็ยึดถือว่าเป็นสิ่งชั่ว ดังนี้. ครั้นมามองเห็น
ความจริงก็จะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ดีหรือชั่ว ตรงกับ
ความปรารถนาหรือไม่ตรงกับความปรารถนาก็ตาม ล้วน
แต่เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวมันเอง เป็นแต่เพียงความไหลไป; ถ้าไป
ยึดถือเข้าแล้วจะทำให้เกิดโรคชนิดดังที่กล่าวมาแต่ข้างต้น

คือจะมีความเสียบแทงเกิดขึ้นในจิตใจ เป็นความร่ำร้อน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง : ความรักก็ร้อน ความเกลียดก็ร้อน ความชอบก็ร้อน ความไม่ชอบก็ร้อน แม้แต่ความรำคาญอยู่เฉยๆ ไม่รู้จะทำอะไรดีก็ร้อน. นี่หมายความว่า การที่เข้าไปยึดถือในความหมายของสังขาร อันใดอันหนึ่งเข้าแล้ว ย่อมทำให้เกิดโรคในทางใจชนิดที่เป็นความร้อน ไม่เป็นลาภแต่อย่างใด.

ทีนี้จะได้อะไรในข้อที่ว่า ความไม่มีโรค เป็นยอดแห่งลาภ.

หลังจากที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง กล่าวคือกิเลส อันเป็นเหตุให้อยากอย่างนั้นอย่างนี้นั่นเอง นับว่าเป็นโรคอย่างยิ่งแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้า ยังได้ตรัสไว้อีกว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง. ความไม่มีโรคในที่นี้ ก็หมายถึงความที่คนแต่ละคนอยู่ได้อย่างอิสระ ปราศจากการเบียดเบียนของโรค กล่าวคือกิเลส. บรรดาลาภทั้งหลาย ซึ่งบุคคลรู้จักกันแล้ว ย่อมหมายถึงทรัพย์สมบัติ หรือชื่อเสียง หรือพวกพ้อง มิตรสหาย ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้. แต่ลาภของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ตรัสเรียกว่า เป็นลาภอัน

แท้จริงนั้น กลับตรัสว่า ได้แก่ความไม่มีโรค คือความที่
 คนทุกคนเป็นอิสระจากโรค กล่าวคือเป็นอิสระจากกิเลส
 ที่เบียดเบียน ที่ทำให้ตกอยู่ภายใต้ความเผาผลาญในภายในใจ
 ของสิ่งที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “นรก” เป็นต้น. การ
 มีลาภ เช่น ทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง พวกพ้องบริวาร เหล่านี้
 ลองพิจารณาดูเถิดว่าเป็นเพียงอะไร. ในที่บางแห่งหรือใน
 ที่ทั่วไปก็ตาม ความมีทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง พวกพ้อง
 บริวารมากนั้น กลับเพิ่มความหนักอกหนักใจ ความยุ่งยาก
 ลำบากนานาประการ ให้แก่บุคคลที่ได้. นี่จะเรียกว่าเป็นลาภ
 หรืออะไรกันแน่ แล้วจะเรียกว่าเป็นลาภอย่างยิ่งได้อย่างไร.
 พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าลาภอย่างยิ่ง คือความไม่มีโรคของ
 จิตใจ คือไม่ถูกกิเลสเบียดเบียน. ข้อนี้ย่อมเป็นการเพ่งเล็ง
 ไปถึงสิ่งที่มีคุณค่า เหนือทรัพย์สมบัติ เหนือชื่อเสียง เหนือ
 พวกพ้อง เหนือบริวาร ! ถ้าบุคคลใดปราศจากโรคในทางใจ
 แล้วแม้จะมีทรัพย์สมบัติชื่อเสียงพวกพ้องบริวารมากขึ้นมา
 เพียงใด ก็ไม่สามารถจะท่วมทับบุคคลนั้นให้ร้อนนอกร้อนใจ
 ได้ มีแต่จะมาอำนวยความสะดวก ให้แก่บุคคลนั้น. แต่มัน
 ตรงกันข้ามกับบุคคลที่เป็นโรคทางใจ ซึ่งถ้ามีลาภเท่าใด ก็

ยังมีทุกข์หนักมากขึ้นเพียงนั้น. ยังมีชื่อเสียงมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งหนักมากขึ้นเพียงนั้น, มีพวกพ้องบริวารเพียงใด ก็ยิ่งหนักมากขึ้นไปอีกเพียงนั้น, เพราะบุคคลนั้น เป็นโรคทางใจ. เพราะเป็นโรคทางใจนั่นเอง สิ่งใดเข้ามา สิ่งนั้นก็เข้ามาเป็น นายเหนือศีรษะของบุคคลนั้นไปทั้งหมดทั้งสิ้น. แม้เข็มสัก เล่มหนึ่ง จะได้มาเป็นทรัพย์สินสมบัติ ก็มาบรรทุกอยู่บนศีรษะ ของบุคคลนั้น, แล้วจะมีความเบาสบายอย่างไร. นี่คือผลของ การที่เป็นโรคทางใจ. ส่วนบุคคลที่ไม่เป็นโรคทางใจ คือทำลาย กิเลสได้ แม้จะมีอะไรสักเท่าภูเขา หรือทั้งโลกก็ตาม ย่อม มาอยู่ใต้ฝ่าเท้าของบุคคลนั้น, มาอำนวยการความสะดวก ให้ แก่บุคคลนั้น. เพราะฉะนั้น จึงไม่มีความหนักแต่ประการใด เมื่อได้สิ่งที่อาจทำอะไร ๆ ให้หมดความหนักไปโดยสิ้นเชิง มาแล้ว ก็สามารถทำโลกทั้งสิ้น ให้เป็นของ ๆ ตน ในพริบ ตาเดียว. เพราะเหตุฉะนั้นแหละ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสว่า เป็นลาภอย่างยิ่ง. ความไม่มีโรคชนิดนี้เป็นลาภอย่างยิ่ง, และเป็นความจริง ดังที่เราจะเห็นได้โดยชัดเจน.

เมื่อบุคคลใดสามารถบำบัดโรค ซึ่งเป็นความร้อน เป็นความเสียบแทงนี้ให้หมดสิ้นไปได้ ก็เรียกได้โดยโวหาร

พระศาสนาว่า บุคคลนั้นกำลังบรรลุถึงสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน แล้วแต่จะบัญญัติความหมายของคำว่านิพพานไว้ในระดับไหน ก็จะเป็นนิพพานขั้นสูงสุดเด็ดขาดไม่มีความทุกข์เลย หรือเหลืออยู่บางอย่างก็สุดแท้ แต่เราเรียกได้ว่า ความดับไปของโรคนั้น คือนิพพานอย่างหนึ่ง ๆ เสมอไป จนกระทั่งไม่มีโรคอันใดเหลืออยู่เป็นนิพพานอันเด็ดขาด หรือนิพพานตามความหมายของพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกเป็นโวหารกลาง ๆ ว่า “สิ่งเป็นที่ดับของสังขารทั้งหลาย” คือเป็นที่ดับหายของโรคทั้งปวงนั่นเอง. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า นิพพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง. ข้อนี้ย่อมาหมายความว่า ความหายจากโรคโดยสิ้นเชิงนั้น เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความรู้สึกอันเราเรียกกันว่า “ความสุขเป็นอย่างยิ่ง” ทั้งที่ตัวนิพพานเอง ไม่เป็นสุขเป็นทุกข์กับใครได้. ถ้าว่าบุคคลใดได้บรรลุถึงสิ่งที่เรียกว่า นิพพานนี้แล้ว บุคคลนั้นจะสามารถได้รับความรู้สึกชนิดที่เราเรียกกันว่าความสุข และเป็นความสุขตามแบบของธรรมะ ก็เป็นความสุขที่แท้จริง เป็นความสะอาด เป็นความสว่าง และเป็นความสงบเย็น ที่แท้จริง; ดังนี้เรียกว่าหายจากโรคและเป็นสุข

อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นคำๆ เดียวกันกับคำว่า เป็นลาภอย่างยิ่ง ในที่แห่งหนึ่ง พระองค์ตรัสว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง แต่ในที่แห่งหนึ่งพระองค์ตรัสว่านิพพานเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง ; ความหมายก็เป็นอันเดียวกัน อันนี้แหละคือตัวแท้ของพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นปฏิเวธ อันเป็นผลเกิดมาจากพุทธศาสนาตัวแท้ คือส่วนที่เป็นปฏิบัติอันเราจะทำให้เกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นปริยัติ คือคำสั่งสอน.

เมื่อเราแต่ละคนๆ เข้าถึงศาสนาตัวแท้ได้ดังนี้แล้ว ก็เชื่อว่ากำลังได้รับประโยชน์จากโรงพยาบาลโลก หรือกำลังอาศัยอยู่อย่างมีความสุขสบายในโรงพยาบาลโลก ซึ่งถ้าของพระพุทธศาสนา ก็คือโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถบำบัดโรคทั้งหลาย ให้หมดจดไปโดยสิ้นเชิง ไม่มีส่วนเหลือโดยแท้จริง ดังนี้.

ในที่สุดนี้ สิ่งที่เราสมควรจะไม่ประมาท ในการพิจารณาพิจารณาทั่วเป็นใจความสั้น ๆ ได้ว่า สิ่งที่เป็นตัวแท้ของ

ศาสนานั้น คือตัวการกระทำ. ขออย่าให้ไปยึดถือเอาสิ่งซึ่งไม่เป็นตัวแท้ มาเป็นตัวแท้. เพราะว่าถ้ากระทำดั่งนั้นแล้ว ก็ จะเกิดการติดชะงัก เพราะความหลงใหล เพราะความสับสน เพราะความเป็นไปไม่ได้.

ความเขลาของพวกเรา ย่อมอยู่ที่ไปเอาตัวคำสั่งสอน ล้วน ๆ มาเป็นศาสนา จึงไม่เคยก้าวหน้าขึ้นไปถึงการ ปฏิบัติ ; ความเสียหายของพวกเราจึงเกิดขึ้น คือ เราก็ออยู่ แต่เรา ศาสนาก็ออยู่แต่ศาสนา ทั้งที่ส่วนปากก็กล่าวกันว่า เรามีศาสนา เรากำลังเจริญรุ่งเรืองในทางศาสนา. ทั้งนี้เพราะไป สนใจ หรือไปทำความรุ่งเรืองกันแต่ในส่วนศาสนาซึ่งเป็น ตัวคำสั่งสอนนั่นเอง ไม่เคยเข้าถึงตัวแท้ของศาสนา คือ ตัวการกระทำชนิดที่จะออกไปจากความทุกข์จริง ๆ. นี่นับ ว่าเป็น ความเสียหายของพวกเรา.

ความขลาดของพวกเรา อยู่ตรงที่ไม่กล้าคิดจะเข้า ถึงตัวแท้ของพระพุทธศาสนา ยังอาศัยอาภรณ์ในความ สนุกสนานเอร็ดอร่อยเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นความสุขทางเนื้อ ทางหนัง. การที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะในส่วน ที่เป็นปริยัติศาสนานั้น ก็มุ่งหมายที่จะเอาไปใช้เป็นเครื่องมือ

สำหรับแสวงหาความสนุกสนาน เพติดเพลิน หรือความสุขทางเนื้อทางหนังนั้น เป็นส่วนใหญ่. และนอกจากนั้น ยังมีความขลาดความกลัวอีกบางอย่าง อันเกิดขึ้นจากการที่ไม่รู้ว่าตัวแท้ของศาสนานั้นคืออะไร นับตั้งต้นตั้งแต่บุคคลบางพวกบางประเภท ไม่กล้าให้พุทธศาสนาเป็น รีลีเยียน หรือไม่กล้าเอาคำว่ารีลีเยียนเข้ามาใช้กับพุทธศาสนา ดังนี้ เป็นต้น. ถ้าใครเอาเข้ามาใช้ ก็เกิดความหวั่นไหววิตกต่าง ๆ นานา จนเกิดเรื่องใหม่ ๆ ขึ้นอีกดังนี้ก็มี. ไม่กล้าถือเอาตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติในฐานะที่ว่า ศาสนานั้นเป็นสัตยชาติญาณชนิดหนึ่ง คือสัตยชาติญาณแห่งการกระทำเพื่อให้รอดไปจากความทุกข์ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต. ไม่กล้าถือว่าศาสนานี้เป็นตัวการกระทำ. ไม่กล้าถือว่าศาสนานี้เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ด้วยกลัวว่าจะเสียความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาไป, กลัวว่าจะเป็นการลบหลู่พระพุทธเจ้าบ้าง กลัวอะไรต่าง ๆ นานา จนไม่สามารถจะเข้าถึงตัวศาสนาของพระพุทธเจ้า ติดอยู่เพียงขอบรอบ ๆ นอก ไม่เข้าถึงสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพราะความขลาดของตนเอง. ความขลาดชนิดนี้ย่อมทำให้ปราศจากผลที่ตนจะพึงได้รับ

เช่นเดียวกับความขลาดอย่างอื่น ๆ ซึ่งเราเห็นกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ว่า ความขลาดนั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเสียหายเพียงไร.

ความไม่ละอายหรือความไม่รู้สีกว่า ควรละอายของ พวกเรานั้น มีมากในเรื่องนี้ จนกล้าทำไปตามความยึดถือ ซึ่งมนายปะรำปะรา, จนกระทั่งไปเอาสิ่งซึ่งไม่ใช่พุทธศาสนา มาเป็นพุทธศาสนา. ทำให้ตัวแท้ของพุทธศาสนาสับสน วุ่นเวียนยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนไม่สามารถจะรื้อจะสาธกกันได้ เพราะ ความขลาดและความไม่รู้สีกะลืออายในการที่ทำผิดพลาด มาแล้ว และกำลังจะทำผิดพลาดต่อไป.

สิ่งซึ่งไม่ใช่พุทธศาสนา แต่เอามาเป็นพุทธศาสนานั้น อาตมาจะต้องขออภัย ในการที่จะต้องขอยกตัวอย่างสั้น ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นพระพุทธรูปซึ่งเอามาถือว่าเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ เป็นพระเครื่อง แล้วก็ยืนยันย่ำว่า นี่เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของ พุทธศาสนา ดังนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาดูเถิดว่า อันนี้จะ เป็นพุทธศาสนาได้จริงหรือไม่ อย่างไร ? สำหรับพระพุทธรูป นั้นเรากีย่อมเห็น ๆ กันอยู่ทั่ว ๆ ไปว่า ในสมัยพระพุทธเจ้า ไม่มี. พระพุทธเจ้าไม่เคยทรงรู้จักพระพุทธรูป. พระพุทธเจ้า นิพพานไปแล้วทั้งหลายร้อยปี จึงมีคนทำรูปพระพุทธเจ้าขึ้น.

แล้วเพราะการทำรูปพระพุทธรูปเจ้าขึ้นนั้น ย่อมเป็นธรรมดา
 อยู่เอง ที่จะปลุกความยึดถืออันใหม่ ซึ่งเป็นไปในทางอัตตา
 หรือตัวตน ไปในรูปอื่น ซึ่งอาจจะเป็นภัย หรือได้เป็นภัยต่อ
 พุทธศาสนาเอง. ข้อนี้เราเชื่อไม่ได้ว่า ถ้าพระพุทธรูปเจ้าเพิ่ญ
 เสด็จขึ้นพระชนม์ชีพขึ้นมาเห็นการกระทำอันนี้ พระองค์จะ
 ทรงรับสั่งห้ามเสีย หรือจะทรงอนุญาตให้ทำต่อไปประการ
 ใด ก็ยังไม่แน่. แต่ที่นี้ครั้งต่อมา ถึงขั้นที่ว่าเอาพระพุทธรูป
 เป็นต้น มาเป็นเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องรับบ่าบวงอัน
 ศักดิ์สิทธิ์ รับการอ้อนวอนอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งมันมากไปกว่า
 การบูชา นั้น เรายังเป็นปัญหาหนักขึ้นไปอีกว่า จะตรงตาม
 พระพุทธรูปประสงค์หรือไม่. และอีกประการหนึ่งสิ่งอื่น ๆ ซึ่ง
 ไม่ใช่พระพุทธรูป คนก็ยังใช้เป็นเครื่องรางที่ศักดิ์สิทธิ์ได้
 เท่ากันกับพระพุทธรูป เมื่อเป็นดังนี้ก็ย่อมเป็นการพิสูจน์
 อยู่ในตัวว่า จะเป็นพระพุทธรูปหรือไม่ใช่พระพุทธรูป ก็ไม่
 สำคัญ. เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปซึ่งถูกนำไปใช้ในส่วนที่เป็น
 เครื่องรางนั้น จึงไม่ควรเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่ง
 ต้องการจะให้เป็นไปตามทำนองของเหตุผล เป็นไปตาม
 ทำนองของความจริง เป็นไปตามทำนองของกรรม คือการ

กระทำของตนเอง และมีความมุ่งหมายอยู่ที่จะให้ใช้สิ่งทุกอย่างนั้น เป็นการรักษาโรคคือกิเลส เป็นการทำลายกิเลสของตนให้หมดไป ให้เป็นผู้ปราศจากโรค; อันนี้ต่างหากจึงจะเป็นพระพุทธรศาสนา. เพราะฉะนั้น อาตมาอยากจะมีความเห็นยืนยันลงไปว่า แม้ที่สุดแต่เราจะใช้พระพุทธรูป ถ้าไม่ได้ใช้ให้เป็นไปเพื่อการทำลายกิเลส หรือรักษาโรคในทางใจของบุคคลแล้ว ย่อมไม่เป็นพุทธรศาสนาไปได้เลย ย่อมเป็นไปอย่างเดียวกันกับวัตถุสิ่งอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่พระพุทธรูป ที่คนเขานำมาใช้กัน นี่เรียกว่าเป็นการทำสิ่งที่ไม่ใช่พุทธรศาสนา ให้เป็นพุทธรศาสนา เป็นต้น.

แม้ที่สุด แต่การแสวง การจัดทำ ที่เราถือกันว่าเป็นไปเพื่อความเจริญของพุทธรศาสนา หรือเป็นไปเพื่อการส่งเสริมพระพุทธรศาสนานั้น ได้กลายเป็นการทำลายพระพุทธรศาสนายิ่งขึ้นไปกว่าเดิมก็มี ยกตัวอย่างเช่นการทำสิ่งที่ไม่ควรทำในวัดวาอาราม เพื่อให้ได้ลาภเป็นเงินเป็นทองขึ้นมาบำรุงวัด เช่นนี้ ถ้าสิ่งเหล่านั้น เป็นไปในทางที่จะทำให้คนหลงใหลในความสุขทางเนื้อทางหนัง คือความเอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนังแล้ว

ก็เท่ากับเป็นการมอมคนเหล่านั้นให้มึนเมา อยู่ด้วยสิ่งมึนเมา เหล่านั้น จนลืมนุพุทธศาสนา หรือจนหันหลังให้พุทธศาสนา ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที จนกระทั่งมาวัดนี้ ก็เพื่อบำบัดความ เพลิดเพลิน หรือความสุขทางเนื้อทางหนังดังนี้ เป็นต้น. เพราะฉะนั้นสิ่งนั่นเอง จึงเป็นการทำให้ศาสนาเป็นอัมพาต ไป ทำให้พระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ตามความหมาย ของบุคคลนั้น เป็นอัมพาตไป คือไม่สามารถจะช่วยตัวเอง ต้องเอาสิ่งสนุกสนานมึนเมาเหล่านั้นมาเป็นเครื่องช่วย วัฒนาอารามจึงจะเป็นไปได้ เหล่านี้เป็นต้น นี่เป็นการทำให้ พระพุทธรเจ้าเป็นอัมพาต หรือทำให้ศาสนาเป็นอัมพาต จน ต้องเอาสิ่งอื่นมาช่วยดังนี้ และเรากียังทนทำอย่างนี้กันอยู่ ดังนี้ นี่เรียกว่ารู้จักพระศาสนาในลักษณะเช่นไร ก็ขอให้ พิจารณาดูเถิด. เท่าที่ยกตัวอย่างมาดังนี้ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็น ว่า เรานับถือศาสนา ทั้งที่เราไม่รู้ว่าศาสนาคืออะไร แล้วเมื่อ ไม่ได้รับผลอันแท้จริงของพุทธศาสนา ก็ไม่ควรจะโทษใคร ดังนี้ เป็นต้น. ถ้ารู้ความจริงอันนี้แล้ว ขอให้เราตั้งปณิธาน อธิษฐานกันเสียใหม่โดยไม่มีความลำเอียง โดยไม่มีความ รังเกียจเคียดแค้นท์ โดยที่มีความซื่อตรงต่อตัวเอง.

อาตมาภาพมีความรู้สึกอย่างหนึ่งว่า คนโดยมากนั้น ไม่ชอบกระทำให้ตรง ๆ ไปตามความจริง แต่กระทำไปตามความต้องการของกิเลสนั้นมากกว่า. ในการบรรยายครั้งหนึ่ง อาตมาได้ชี้แจงให้เห็นว่า ตามปรกติของคนเรานั้น ไม่ได้ทำสิ่งที่ควรทำ ให้มากสมกับสิ่งที่ควรทำ ได้ยกตัวอย่างใน ครั้งนั้นว่า บุคคลเราเอาใจใส่ที่จะล้าง ที่จะขัดสี ที่จะตบแต่ง แต่ที่ตรงหน้าตรงตา ซึ่งเป็นส่วนที่อวดความงาม แต่ส่วนที่เป็นที่ตั้งแห่งความสกปรก เช่นทวารเป็นที่ถ่ายอุจจาระหรือ ปัสสาวะนั้น ที่จริงเป็นที่ตั้งของสิ่งสกปรก ควรเอาใจใส่ให้มากกว่าที่หน้าตา คนก็ไม่ได้เอาใจใส่ให้มากสมกัน แต่ไปเอาใจใส่ที่หน้าตา ซึ่งไม่มีความสกปรกมากเหมือนอย่างนั้น ดังนั้นเป็นต้น ความข้อนี ทำให้สุภาพสตรีคนหนึ่ง ลุกไป ซึ่งๆ หน้า แสดงอาการกิริยาไม่พอใจอย่างยิ่ง. นี่เป็นเครื่อง แสดงให้เห็นว่าเราไม่ชอบความจริง ! อาตมาภาพขอวิงวอน ว่า ถ้าเราไม่ชอบความจริงกันอยู่ดังนี้แล้ว พุทธศาสนาย่อม ไม่มีโอกาส ที่จะเข้ามาเป็นประโยชน์แก่พวกเรา ในฐานะเป็น “โรงพยาบาลของโลก” ไปได้เลย. ขอให้เรามีความคิดนึก เสียใหม่ว่า ศาสนาโดยเฉพาะ คือพุทธศาสนานั้น โดยที่แท้

แล้วก็คือความต้องการของชีวิตจิตใจ หรือเป็นตัวเราเองอยู่
 แท้ๆ เพราะว่าโดยชีวิตจิตใจของเรานั้น ต้องการจะพ้นจาก
 ความทุกข์โดยสิ้นเชิง ไม่ต้องการให้มีความทุกข์อันใดเหลือ
 อยู่ มันเสียอยู่แต่ที่ว่า เราไม่มีความรู้ว่าอะไรเป็นความทุกข์
 ไม่มีความรู้ว่าอะไรเป็นอันตรายที่แท้จริง ไม่รู้จักอันตราย
 ที่ถูกต้องให้ถูกต้องและครบถ้วนโดยสิ้นเชิง จึงไม่กลัว
 อันตรายและกลับยินดีที่จะเข้าไปใกล้อันตราย และยินดีที่จะรับ
 เอาอันตรายนั้นเข้าไปไว้ในศีรษะของตน ในทำนองที่ว่า เห็น
 กงจักรเป็นดอกบัว. ไม่มีใครเชื่อเชิญอ่อนวอน ก็ยินดีที่จะรับ
 เอาสิ่งที่จะทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นนั้น มาใส่ไว้ในตัวเป็นการ
 กระทำของตัวที่เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัวแล้วรับมาใส่
 ไว้บนศีรษะของตน. ก็ตามเรื่องที่ว่า มีเปรตพวกหนึ่ง อยู่ที่
 เกาะแห่งหนึ่ง มีกงจักรผัดผ้อนอยู่บนศีรษะให้โลหิตไหลเอิบ
 อาบร่างกายอยู่เสมอ นั่น ถ้ามันเป็นเรื่องของเปรตบนเกาะนั้น
 ก็ดีไป แต่ถ้ามันเป็นเรื่องของพวกเราในปัจจุบันนี้แล้วก็จะ
 เสียเกียรติแห่งความเป็นพุทธบริษัทของเราเป็นอย่างยิ่ง.
 เพราะฉะนั้นแหละ ขอให้เราระมัดระวังเกียรติยศแห่งความ
 เป็นพุทธบริษัทของเรา ให้ถูกต้องตามความหมายของ

บุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ
 เกียรติยศของประเทศไทยเรา ซึ่งเขาถือกันว่าเป็นประเทศซึ่ง
 มีความเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนา ควรจะมีความเป็นหนึ่ง
 ทั้งในด้านปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียน ทั้งในด้านการปฏิบัติ
 คือการกระทำ และทั้งในด้านปฏิเวธ กล่าวคือการได้รับผล
 ของการกระทำ พอที่จะแสดงให้บุคคลอื่นดู พอที่จะแสดง
 ให้บุคคลอื่นเกิดความเลื่อมใส พอใจที่จะประพฤติตามและ
 ปฏิบัติตามดังนี้แล้ว เราก็คงจะทำให้ศาสนาเป็นโรงพยาบาลของ
 โลก ที่สำเร็จประโยชน์แก่เรา สำเร็จประโยชน์แก่ประเทศชาติ
 ของเรา สมตามความมุ่งหมายของเราทุกประการได้จริง ๆ.

ต่อไปนี้อาตมาอยากจะขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน
 น้อมนำการพิจารณาสืบต่อไป ถึงข้อที่ว่าเราได้มาประชุม
 กันในสถานที่นี้ ในฐานะที่เป็นโรงพยาบาลสงฆ์. อาตมา
 อยากจะขอให้พิจารณาโดยเฉพาะ ในข้อที่ว่า พระสงฆ์นั้น
 คืออะไร ? พระสงฆ์นั้นโดยที่แท้แล้วก็คือแพทย์ของ
 โรงพยาบาลโลกนั่นเอง. เมื่อหมายถึงพระสงฆ์ที่ได้ทำ

กันคำจุนโรงพยาบาลโลกเอาไว้ ให้ยังคงมีโรงพยาบาลโลก เป็นเครื่องรักษาโรคทางจิตใจของโลกสืบไป อย่าให้รู้จัก ขาดสายได้.

แม้ว่าเราพวกน้อยเท่านั้น ชุมนุมกันอยู่ในสถานที่นี้ การบริจาคของเราทุ่มเทไปแต่ในสถานที่นี้ แต่ถ้าเรามีตา ที่สามารถจะมองเห็นความจริงได้แล้ว เราจะมองเห็นได้ว่า มีผลเป็นปฏิกิริยาสะท้อนออกไปตามลำดับ จนกระทั่งถึง ทั่วโลกได้; หมายความว่าธรรมะของพระพุทธเจ้านั้น มีความศักดิ์สิทธิ์มากพอที่ถึงกับจะกล่าวได้ว่า ถ้าหากธรรมะ นี้ ยังคงมีอยู่ในโลกเพียงใดแล้ว โลกนี้จักยังไม่ล่มจม โลก นี้จักยังไม่ร้อนเป็นไฟ โลกนี้จักหมุนไปในทางแห่งสันติสุข ไม่หมุนไปในทางแห่งความทุกข์ยากลำบากเร่าร้อน เพราะ ฉะนั้น เราจึงช่วยกันทุกวิถีทาง ในการที่จะช่วยกันทำให้ ธรรมะ หรือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะนั้น ยังคงมีอยู่ในโลกนี้ หรือถ้าจะกล่าวอย่างบุคคลาธิษฐาน ก็คือกล่าวว่า ทำให้ โรงพยาบาลโลก ยังคงมีอยู่ในโลกสืบไปนั่นเอง. ธรรมะนี้ ย่อมเป็นเครื่องถ่วงโลกนี้เอาไว้ไม่ให้หมุนไปสู่ความล่มจม ย่อมเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก อันจะปกป้องภัยอันจะเกิด

จากกิเลสทั้งหลาย. เราจึงช่วยกันทำกรรมนี้ ให้เป็นเหมือน
 รมใหญ่ๆ ที่คุ้มครองโลกนี้เอาไว้ไม่ให้เปื่อยกฝนกล่าวคือ
 กิเลส. การที่เราช่วยกันบำรุง หรือช่วยเหลือกันโดยทางใด
 ก็ตาม ที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้สืบอายุ
 พระพุทธศาสนาของโลก ยังคงมีอยู่ในโลก ยังคงปฏิบัติ
 หน้าที่ของตนอยู่ในโลกนั้น ก็ได้ชื่อว่าทำประโยชน์ให้แก่โลก
 ทั้งสิ้น. ด้วยเหตุฉะนี้แหละ ท่านผู้ใด ได้บริจาควัตถุปัจจัย
 สิ่งใดๆ ก็ดี ลงในโรงพยาบาลสงฆ์นี้ ถ้าท่านมีความเข้าใจ
 ถูกต้อง ท่านควรจะมีความเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าการเสียสละ
 บริจาคนี้ แม้จะเล็กน้อยเท่าใดก็ตาม ล้วนแต่เป็นไปเพื่อการ
 ทำให้ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลกนี้ ทำให้โรงพยาบาลโลกยังคง
 เปิดอยู่ได้ในโลกนี้ และมีผลแผ่ไปทั่วโลก กระทั่งมนุษยโลก
 เทวโลก พรหมโลกในเบื้องบน แลถึงนิรียโลกในเบื้องต่ำ
 เป็นต้น. เพราะเหตุใด ? เพราะเหตุว่า อำนาจหรืออำนาจ
 ของธรรมะนั้น เป็นอย่างนั่นเอง ! ถ้าหากว่าคนในโลกพา
 กันไม่ประพฤติธรรมะแล้ว ความกระทบกระเทือนย่อมเกิด
 ถึงเทวโลก คือว่าจะทำให้เทวโลกร้างไป ไม่มีเทวดาเหลืออยู่

ในเทวโลก เพราะคนพากันไม่ประพฤติธรรมะแล้วไปเกิดใน
เทวโลก ดังนี้ เป็นต้น.

ขอให้คิดถึงอานุภาพของธรรมะ ว่าครอบคลุมไปทั่ว
ทุกมุมโลก ไม่เฉพาะแต่มนุษยโลกนี้ ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ การ
ที่เราบริจาททรัพย์หรือสิ่งใดลงไป อันเป็นไปในทำนองที่จะให้
ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลกแล้ว การกระทำอันนั้นของเราย่อม
ชื่อว่า เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์แก่สิ่งที่มีชีวิต ในทุกๆ
โลกทีเดียว. เมื่อได้พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ปิติและปราโมทย์
ย่อมจะเกิดขึ้น ในจิตในใจ เต็มไปด้วยความเยือกเย็น. ปิติ
ปราโมทย์ เหล่านั้นเอง เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงเจตนาให้สมบูรณ์.
พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เจตนา นั้นแหละ เป็นตัวกรรม หรือ
ตัวการกระทำ. เจตนา ก่อนแต่ทำความดี เจตนา เมื่อกำลัง
ทำความดี เจตนา เมื่อทำความดีเสร็จแล้ว หมายถึงความ
รู้สึกนึกคิดเมื่อก่อนทำ เมื่อทำ เมื่อทำเสร็จแล้ว ยังเป็นความ
มุ่งหมายที่ถูกต้อง พิจารณาดูแล้วยังมีความพอกพอใจ
รู้สึกว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริงอยู่ดังนี้แล้ว ก็ย่อม
ชื่อว่าได้รับบุญ หรือได้รับกุศลอยู่ทุกเวลา ทำให้เป็นผู้ที่เต็ม

ไปด้วยบุญ หรือมากไปด้วยบุญ สมตามความปรารถนา เพราะอำนาจความที่มีเจตนาเต็มเปี่ยมฉะนั้น. เพราะฉะนั้น เราจึงควรมีปัญญาเป็นเครื่องพินิจพิจารณาให้มองเห็นความจริง เพื่อให้เกิดปีติและปราโมทย์อันแท้จริง หล่อเลี้ยงเจตนาคือความรู้สึกในทางใจของเรา ซึ่งจะเป็นการบำบัดโรคซึ่งกำลังเสียบแทงจิตใจพร้อมกันไปในตัว พร้อมกันนั้นก็จะทำให้เจตนาเต็มเปี่ยม ให้นุญกุศลเต็มเปี่ยม มองเห็นประโยชน์อันเกิดจากการกระทำของเราแผ่ไพศาลไปทั่วโลก เพราะเป็นการผดุงร่วมโพธิ์ร่วมไทรของโลก กล่าวคือธรรมะ ให้ยังคงคุ้มครองโลกอยู่จริง ๆ ดังนี้.

สรุปข้อความ ตามที่ได้บรรยายมาแต่ต้นจนปลายนี้ ย่อมได้ความว่าตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น คือการกระทำของสัตว์ทุกตัวสัตว์ ที่เป็นไปเพื่อให้รอดพ้นจากอันตราย หรือความทุกข์ตามที่ตนจะมองเห็นอยู่อย่างไร. ตัวแท้ของศาสนามีอยู่ดังนี้ ไม่ว่าศาสนาไหน. เราจึงยอมรับนับถือศาสนาของสิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่แมดปลวกขึ้นไป

จนกระทั่งถึงของมนุษย์หรือของเทวดา ว่าเป็นศาสนาอันเดียวกัน ไม่มีความแตกแยกอันใดผิดกันอยู่ก็ที่ยังมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เหมือนคนที่ยังมีอายุน้อย แล้วมีอายุมากขึ้นๆ เป็นลำดับๆ ซึ่งเป็นของธรรมดา ไม่น่ารังเกียจเด็ดฉันท้แต่ประการใด. โดยเฉพาะศาสนาถือ พระพุทธศาสนานั้น หมายถึงการกระทำที่จะถ้อยถอนเสียซึ่งกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดโรคอันสูงสุดคือโรคกิเลส ซึ่งเสียบแทงบุคคล ทำบุคคลให้มีความทุกข์ร้อนทั้งส่วนตนและส่วนรวม. เมื่อผู้ใดเป็นผู้ที่ถอนความยึดถือว่าตัวตนได้แล้ว ก็เท่ากับเป็นผู้ถอนสมุฏฐานของโรคนั้นได้โดยสิ้นเชิง. เราไม่เคยรู้จักโรคอันนี้ เราไม่เคยรู้จักสมุฏฐานของโรคอันนี้มาแต่ก่อน จนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นในโลก เราจึงรู้.

เพราะฉะนั้นเราจึงถือเอาโอกาสที่เรามีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำนี้บำบัดเยียวยารักษาโรคของมนุษย์ให้สูญหายสิ้นเชิงไปได้จริงๆ . พร้อมกันนั้นก็จะเป็นผู้สมัคสมานสามัคคีกันในฐานะที่ว่าชีวิตทุกชีวิตนี้นับตั้งต้น ตั้งแต่สัตว์เดรัจฉานขึ้นไปถึงมนุษย์ ถึงเทวดา ถึงพรหมในเบื้องบน แม้ที่สุดแต่สัตว์เบื้องต่ำ คือสัตว์ที่ตกอยู่ในอบาย ไม่มีความหมายที่แตกต่าง

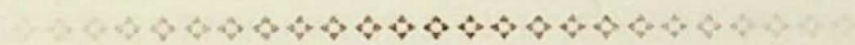
อย่างใดกัน มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน มีความรู้สึกเป็น
 สัญชาตญาณอย่างเดียวกัน คือต้องการจะออกจากความ
 ทุกข์ทั้งปวงโดยหมดจดสิ้นเชิงอย่างเดียวกัน. จงมีความรัก
 จงมีความเมตตา เหมือนอย่างว่าเป็นคนๆ เดียวกัน แล้ว
 จงมีความร่วมมือกัน พร้อมเพรียงกัน ในการที่จะจัดให้
 โรงพยาบาลโลก กล่าวคือศาสนานั้นบำบัดโรคของโลก คือ
 กิเลสของคนทุกคนในโลกให้หมดสิ้นไป แล้วอยู่กันอย่างมี
 ความเยือกเย็นเป็นผาสุก ชนิดที่ไม่มีความสุขชนิดไหนยิ่ง
 ไปกว่าความผาสุกชนิดนี้. เลิกความเข้าใจผิดโดยทุกอย่าง
 ทุกทางเสีย ! เลิกความหวาดกลัวทุกอย่างทุกทาง ที่ไม่
 ควรหวาดกลัวเสีย ! เลิกความไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย
 ทุกอย่างทุกทางเสีย ! เป็นผู้มีความตั้งใจจริงไม่หลอกลวง
 ตัวเอง เป็นผู้เห็นแก่ธรรมะ เป็นผู้เห็นแก่ความจริง แล้ว
 ปฏิบัติให้มีความจริงมีความเด็ดขาด แน่วแน่ ในสิ่งที่ควรละ
 กิเลสให้เด็ดขาด ในสิ่งที่ควรปฏิบัติทำให้เกิดมี ก็ทำให้มีโดย
 สมบูรณ์. ในที่สุดเราก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่อยู่กันเป็นผาสุก
 สมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แลได้พบพระพุทธศาสนา และ
 โดยเฉพาะเป็นกลุ่มแห่งชนชาติไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนา

เป็นของประจำชาติมาแต่ดั้งเดิม สมกับที่ชาวต่างประเทศเขา
ให้เกียรติยกย่องบูชาว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา
ที่กำลังได้รับความสุขจากพระพุทธศาสนาอยู่ทุกวิถีทาง.

ขอให้ความประสงค์อันนี้ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็น
ผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ ด้วยอำนาจแห่งความที่เราทั้งหลาย
มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยไม่คืนคลาย.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้.

เอว่ ก็มีด้วยประการฉะนี้

โลกธมฺโมสธีกถา

ธรรมะคือโอสธสำหรับโลก

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ
สงฺขารํ ปรมํ ทุกขา นตฺถิ ขนฺธสมํ ทุกขา
สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา สพฺพํ ทุกขํ อุปฺปจฺจกฺขนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมาภาพ จะได้วิสาขนาพระธรรมเทศนา
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา
ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร ของท่าน
ทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ไปใน
ทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่ง
ของสัตว์ทั้งหลายในโลก กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ตามปรกติแห่งการแสดงธรรมเทศนา ท่านทั้งหลาย ย่อมได้ยินได้ฟัง การบอกศักราช : ข้อนี้มีความมุ่งหมายในการที่จะให้เกิดความไม่ประมาท ในเรื่องอันเกี่ยวกับกาลเวลา. แต่อาตมารู้สึกว่า การบอกเพียงวันที่และศักราชนั้น ยังไม่สำเร็จประโยชน์ จึงถือเอาโอกาสแห่งการบอกศักราชนี้ มาเป็นเวลาสำหรับตักเตือนเพื่อนพุทธบริษัททั้งหลาย ให้ระลึกถึงค่าของเวลาที่ล่วงไป ให้สำเร็จประโยชน์อันแท้จริง ของการบอกศักราช ว่าวันคืนที่ล่วงไป ๆ นั้น ถ้าหากเราใช้ไม่สำเร็จประโยชน์ ไม่ตรงตามความมุ่งหมายของเวลาย่อมเป็นการขาดทุน ย่อมทำลายเวลาและชีวิตให้สิ้นเปลืองไปเปล่า เป็นเสมือนหนึ่งตัดทอนชีวิตของเราเองให้สั้นลง. เพราะฉะนั้น ทุกคนจำเป็นต้องใช้เวลา ให้ตรงตามความมุ่งหมาย หรือตามคุณค่าของเวลา.

อีกประการหนึ่งนั้น ในการแสดงธรรมเทศนาแต่เดิมมา มีคำที่จะได้ยินได้ฟังทุกครั้งไป คือการเตือนว่าท่านทั้งหลาย จงตั้งสัติประสาทให้เหมือนภาชนะทอง รองรับธรรมเทศนา ดังนี้. ข้อนี้ก็ดูเหมือนจะหายไปเพราะไม่ทราบความมุ่งหมาย หรือเพราะการแสดงธรรมเทศนาสมัยนี้เป็น

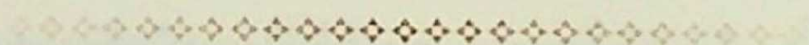
เพียงพิธี หรือเพียงเป็นเครื่องประดับเกียรติของงานเท่านั้น หาได้มุ่งหมายเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยแท้จริงไม่ ก็ทราบไม่ได้. ส่วนผู้แสดงธรรมหรือธรรมกถึกแต่โบราณกาล ย่อมไม่เว้นจากการกล่าวเตือนในข้อนี้ทุกคราวไปว่า ท่านทั้งหลาย จงตั้งโสตประสาทเหมือนภาชนะทอง รองรับพระธรรมเทศนาเถิด ; จงทำในใจให้แนบกาย ให้สำเร็จประโยชน์เถิด ดังนี้.

สิ่งที่เรียกว่า “ภาชนะทอง” ในที่นี้ หมายถึงภาชนะโลหะ; ใช้รองรับธรรมะอันลึกซึ้ง ซึ่งเปรียบเหมือนน้ำมันแห่งราชสีห์ ซึ่งบุคคลเจียนับด้วยร้อยครั้ง ย่อมมีความละเอียดอ่อน จนถึงกับถ้าใส่ลงในภาชนะดิน ย่อมจะซึมซาบหายไปหมด คือรั่วไหลไปหมด. แต่ถ้าใส่ในภาชนะทอง มีทองสำริดเป็นต้น ก็ะยังคงอยู่ในภาชนะนั้น ; เพราะฉะนั้น จึงมีการเตือนให้ทำโสตประสาทเหมือนภาชนะทอง ไม่ใช่ทำโสตประสาทเหมือนภาชนะดิน คือหุ้ร่ว ฟังเท่าไรๆ ก็ไม่สำเร็จประโยชน์. การทำจิตหรือโสตประสาท ให้เป็นเหมือนภาชนะทองรองรับธรรมเทศนา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในการฟังธรรมเทศนาในทุกๆ กรณี.

บัดนี้ เราทั้งหลายถูกรอบงำด้วยอิทธิพลต่างๆ มี
 อิทธิพลแห่งวัตถุนิยม เป็นต้น. การทำโสตประสาธเหมือน
 ภาษณะทองรองรับธรรมเทศนาจึงเป็นการทำได้ยากยิ่งขึ้น.
 อิทธิพลของวัตถุนิยมครอบงำยิ่งขึ้นเพียงไร การฟังธรรม
 เทศนา ก็จะเป็นสิ่งที่น่าอดหนาระอาใจเบื่อหน่ายยิ่งขึ้น
 เพียงนั้น. บัดนี้ เป็นที่น่าปิติปราโมทย์ ที่รัฐบาลในปัจจุบัน ได้
 จัดให้หยุดราชการในวันธรรมสวนะ เพื่อการฟังธรรมเทศนา.
 แต่ถ้าหากว่าบริการต่างๆ ที่จัดการแสดงธรรมเทศนานั้น
 ไม่สามารถที่จะจัดการกับธรรมเทศนา ให้มีลักษณะเหมือน
 ลักษณะแห่งน้ำมันราชสีห์แล้ว ก็จะเป็นการฝืนใจให้ไปฟัง ใน
 ที่สุดก็จะเกิดความอดหนาระอาใจ ไม่สำเร็จประโยชน์ ทำให้
 ความปรารถนาดีของรัฐบาลในข้อนั้น กลายเป็นหมันไปก็ได้.

นี่แหละ คือ หน้าที่ของพวกเราทั้งหลายผู้เป็นพุทธ
 บริษัท จะพึงสำเหนียกถึงธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ซึ่งจะต้องจัดต้องทำ ต้องนำมาวิสาขนา ให้มีลักษณะเหมือน
 น้ำมันราชสีห์ ที่เจียวได้ร้อยครั้ง มีคุณค่าอันละเอียดควรแก่
 การจะรองรับได้ ก็แต่ด้วยภาษณะทอง ไม่ควรแก่ภาษณะดิน.
 ทางฝ่ายหนึ่ง ต้องทำโสตประสาธให้เป็นเหมือนภาษณะทอง

อีกทางฝ่ายหนึ่ง ก็ต้องทำธรรมเทศนา หรือบริการแห่งการ จัดธรรมเทศนานั้น ให้มีลักษณะเหมือนน้ำมันราชสีห์ ที่ เจียวได้ร้อยครั้งจริง ๆ จึงจะสำเร็จประโยชน์แก่กันและกันทั้ง สองฝ่าย ธรรมเทศนาก็จะเป็นสิ่งที่ประเสริฐ เป็นที่อื้มอก อื้มใจ เป็นที่กระหายแก่บุคคลผู้ฟัง ไม่ต้องแค้นเข็ญก็สามารถ ไปรับเอาน้ำมันราชสีห์อันละเอียดนั้นได้ ด้วยความสมัครใจ ไม่เป็นที่ติฉินนินทาว่า พุทธบริษัทเองก็พากันละเลยต่อการ ฟังธรรมเทศนา ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น . เพราะเหตุ ฉะนั้นแล อาตมาจึงใช้เวลาหรือประหยัดเวลา เพื่อเตือนใน ส่วนที่เป็นความไม่ประมาท ด้วยการบอกศักราชในลักษณะ ที่กำลังกล่าวอยู่นี้ และยังเตือนในลักษณะที่ว่า เราในบัดนี้ ก็ยังต้องยึดถือเอาคติของธรรมกถึกแต่กาลก่อน ที่ขอร้อง วังวอนให้ตั้งโสตประสาทเหมือนภาชนะทอง ดังกล่าวแล้ว เพื่อให้ธรรมเทศนานั้น สำเร็จประโยชน์ ไม่เป็นที่อดหนาระอาใจ ไม่ต้องฝืนไม่ต้องบังคับ บริษัทก็พากันมารับ ธรรมเทศนาด้วยตนเอง.

ธรรมเทศนาในวันนี้ นับว่าเป็นธรรมเทศนาพิเศษ ประการ
 เหตุเนื่องด้วยพุทธบริษัททั้งหลาย ได้มาแสดงความปิติ
 ปราโมทย์ ในความสำเร็จก้าวหน้าของโรงพยาบาลสงฆ์ อัน
 เป็นองค์การอันหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องค้ำจุนพระศาสนา ให้
 ยืนยาวถาวรตลอดไป. พุทธบริษัททั้งหลาย เห็นหน้ากันใน
 ลักษณะเช่นนี้ ในยามนี้ เป็นการเห็นหน้ากันในระหว่างบุคคล
 ผู้ต้องการจะประพฤติกระทำสนองพระพุทธรูปประสงค์ ของ
 สมเด็จพระบรมศาสดา ดังที่อาตมาเคยปรารภในธรรมเทศนา
 คราวก่อน ที่นี้ ว่าพระศาสนานั้น คือโรงพยาบาลของโลก,
 นายแพทย์ โดยเฉพาะคือพระสงฆ์ก็คือนายแพทย์ของโลก,
 และธรรมะก็คือโอสถสำหรับโลก; เพราะเหตุฉะนั้นเอง อาตมา
 จึงได้กำหนดหัวข้อแห่งธรรมเทศนาในวันนี้ว่า “ธรรมะ คือ
 โอสถสำหรับโลก”, โดยอาศัยนิมิตเขียบทแห่งพระบาลี ดังที่
 ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง.

การที่กล่าวว่า ธรรมะเป็นโอสถสำหรับโลก ดังนี้ นี้ข้อ
 แรกที่สุดเราควรจะมีใจเข้าใจ ในคำว่า “โลก” นั้นเสียก่อน
 เพื่อจะได้ทราบว่า โลกนี้เป็นอย่างไร, โลกกำลังเป็นโรคอะไร,
 และโรคนั้น ๆ จะรักษาได้ด้วยสิ่งใด เป็นลำดับไป.

คำว่า โลก ในที่นี้ ตามปรกตียอมหมายถึงสัตว์โลก ไม่ได้หมายถึงโอกาสโลกเช่นแผ่นดินเป็นต้นเลย, แต่หมายถึง สัตว์โลกคือสิ่งที่มีจิตใจ. ถ้าจะจำแนกโลกเป็นประเภทต่าง ๆ เราก็ต้องได้ยีนคำว่า นิรียโลก ประเภทหนึ่ง ซึ่งหมายถึง พวกที่กำลังทนทุกข์ทรมาน แบ่งออกเป็นนรก เดียรจฉาน เปรต อสุรกาย แต่รวมเรียกกันว่า นิรียโลก คือโลกแห่ง หมู่สัตว์ที่กำลังทนทุกข์ทรมานดังกล่าวแล้ว. สูงขึ้นมา เรียกว่า มนุสสโลก คือคนธรรมดาเราท่านทั่วๆไป. สูงขึ้นไปอีก เรียกว่า เทวโลก คือหมู่สัตว์ที่มีความสุขสำราญอยู่ด้วย กามคุณ ตามที่ตนปรารธนาได้โดยไม่ยาก. ในคำว่า เทวโลก นั้น ท่านรวมคำว่า มารโลก เข้าไว้ด้วยกัน. ในบรรดาเทวดา ทั้งหลายเหล่านั้น บางพวกได้นามว่า เทวดา, บางพวกได้นามว่า มาร. ที่ได้นามว่า เทวดา หมายถึงมีความสุขใน ทางกามคุณ สมตามความปรารธนาไปเสียทุกอย่าง, ส่วนที่ เรียกว่า มาร นั้น หมายถึงผู้ที่มีความเป็นอยู่เช่นนั้น แต่ ยังมีหน้าที่ทำการขัดขวางบุคคลที่จะบรรลุนิพพานอีกด้วย คล้าย ๆ กับผู้คัดค้านการบรรลุนิพพานของโลกอยู่ตลอดเวลา จึงได้นามว่า มาร. โลกแห่งหมู่สัตว์ทั้ง ๒ พวกนี้ เรียกว่า

เทวโลก. ที่สูงขึ้นไปจากเทวโลก เรียกว่า พรหมโลก คือ
 หมู่สัตว์ที่เป็นอยู่ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์สะอาด ปราศจาก
 ความเกี่ยวข้องด้วยกามารมณ์โดยสิ้นเชิง. ส่วนที่เป็นนิรียโลก
 คือผู้ที่กำลังทนทุกข์ทรมานนั้น ท่านแบ่งไว้เป็น ๔,
 มนุสสโลก เรียกรวมๆ กันเป็น ๑, ที่เป็นเทวโลก จำแนก
 ออกไปเป็น ๖, ที่เป็นพรหมโลก จำแนกออกเป็น ๒๐,
 รวมแล้วเรียกว่า ภูมิ ๓๑ ภูมิ, คือแสดงถึงลักษณะแห่ง
 ความเป็นอยู่ของสัตว์ที่มีชีวิตที่แตกต่างกันโดยความ
 เป็นอยู่บ้าง โดยจิตใจบ้าง โดยคุณธรรมในทางจิตใจบ้าง จึง
 เป็นภูมิๆ ต่างกัน ดังนี้.

ข้อที่ควรสังเกตต่อไปก็คือว่า แม้ว่าสัตว์ทั้งหลายจะอยู่
 ในลักษณะที่แตกต่างกัน ถึง ๓๑ ภูมิ หรือ ๓๑ ชั้นก็ตาม
 แต่สัตว์ทุกชั้นทุกภูมิก็ยังเป็นโรค. คำว่า โรค ในที่นี้ มี
 ลักษณะเป็นการเสียบแทง เพราะคำว่าโรค แปลว่าสิ่งที่
 เสียบแทง : โรคทางกาย ก็เสียบแทงกาย โรคทางจิต ก็
 เสียบแทงจิต โรคทางวิญญูญาณ ก็เสียบแทงวิญญูญาณ. อาตมา
 ขอสรุปลักษณะอาการแห่งโรคไว้ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ
 โรคทางร่างกาย ที่รู้จักกันดีอยู่โดยทั่วๆ ไป อันได้แก่ความ

เจ็บป่วยในทางกาย นี่ประเภทหนึ่ง. โรคในทางจิต ก็คือ การเจ็บป่วยทางจิต โรคนี้แม้เป็นส่วนที่ยังเกี่ยวกับกาย ก็มุ่งหมายเป็นทางฝ่ายจิตยิ่งกว่า ได้แก่โรคที่ต้องไปรักษาพยาบาลกันตามสถานบำบัดโรคทางจิต นี่ก็ประเภทหนึ่ง. ส่วนโรคทางวิญญาน นั้นแหละ เป็นสิ่งที่จะต้องพินิจพิจารณาเป็นพิเศษ. อาตมาไม่มีถ้อยคำอันอื่น ที่จะมาใช้เรียกว่าโรคอะไรดี จึงขอใช้คำว่า “โรคทางวิญญาน”.

โรคในทางวิญญาน นี้ ต้องถือว่าเป็นกันอยู่ทุกคน และเป็นกันอยู่ทุกเวลา : ผู้ใดยังไม่มีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบ ถึงที่สุดแล้ว ต้องถือว่าเป็นโรคทางวิญญานกันทั้งนั้น ตามมากตามน้อย. พระอรหันต์ประเภทเดียวเท่านั้น ที่กล่าวได้ว่าไม่เป็นโรคทางวิญญานเลย. สัตว์ทั้งหลายตามปรกติ ทั่วไป ย่อมมีคมนต์ต่อสิ่งที่ควรรู้ จึงไม่รู้ว่าอะไรเป็นความทุกข์ ที่แท้จริง อะไรเป็นมูลเหตุให้เกิดความทุกข์ที่แท้จริง ความไม่มีทุกข์จริงๆ นั้นเป็นอย่างไร และวิธีที่จะทำให้ได้มาซึ่งความไม่มีทุกข์นั้นเป็นอย่างไรดังนี้ ก็หาทราบไม่. จึงเกิดเป็นความไม่รู้ นำมาซึ่งความไม่บริสุทธิ์สะอาด ไม่สว่างไสว แจ่มแจ้ง และไม่สงบเย็น; ลักษณะอาการเช่นนี้ เรียกว่าเป็น

โรคทางวิญญาน. อาการแห่งโรคนี้ ทางกายก็สบายดี ทาง
 มั่นสมองหรือทางจิตก็ปรกติดี แต่ก็ยังต้องหัวเราะและ
 ร้องให้สลับกันไปตลอดเวลา ยังมีมโนต่อชีวิตของตัวเอง
 มีมโนในปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นอยู่ประจำวัน, ที่
 เกี่ยวกับปัญหาเรื่องโลกหน้าด้วยแล้ว ยังมีมโนยิ่งกว่ามโน
 จึงมีลักษณะเป็นโรค คือมีความหวาดกลัว หรือมีความ
 หวาดระแวงว่าโลกหน้าจะไม่ปลอดภัย เป็นอยู่ในลักษณะ
 ทนทานอย่างละเอียดประณีตสุขุมอยู่ตลอดเวลา เรียกว่า
 โรคทางวิญญานโดยเฉพาะ; เป็นโรคที่ไม่ยกเว้นใคร ไม่ยกเว้น
 สัตว์ประเภทไหน ภูมิไหน เพศไหน ชั้นไหน ยกเว้นแต่พระ
 อรหันต์ประเภทเดียวเท่านั้น ที่ไม่มีโรคทางวิญญาน. สัตว์
 หรือคนตามปรกตินั้น ทรัพย์สมบัติก็มี ร่างกายก็สบาย จิตใจ
 ก็ถือว่าเป็นปรกติ แต่แล้วก็ยังเป็นโรคทางวิญญาน. โรคทาง
 วิญญานนั่นเอง เป็นมูลเหตุอันเร้นลับ ที่ทำให้คนเราเป็น
 โรคในทางกายหรือเป็นโรคในทางจิตเพิ่มขึ้นได้โดยง่ายด้วย.
 ถ้าหากปราศจากโรคทางวิญญานแล้ว โรคทางกายหรือ
 โรคทางจิต ก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้.

พุทธบริษัททั้งหลาย ควรจะได้ทราบถึง มูลเหตุอัน

สำคัญขงโรคทั้งหลย ว่ามูลเหตุอันแท้จริงขงโรคนั้น ก็คือความไม่บริสุทธิ์สะอาดสว่างใสว แจ่มแจ้ง สงบเย็น ขงวิญญาณนั้นเอง. ถ้าหากว่าดวงวิญญาณมีลักษณะ การเป็นความสะอาด สว่าง สงบ แล้ว โรคทางกายและโรค ทางจิตก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้. ความจริงอันนี้ วิทยาการใน สมัยปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ ย่อมพิสูจน์ได้ดีว่า โรคทางกายกับโรคทางจิตนั้น มีมูลเหตุมาจากความไม่ บริสุทธิ์สมบูรณ์ในทางจิตใจอยู่เป็นส่วนมาก. โดยเฉพาะ สมัยนี้ด้วยแล้ว ความผันแปรขงโลก เป็นไปในทางที่จะให้ เป็นโรคทางวิญญาณกันมากยิ่งขึ้น; แม้โรคในทางจิตก็จะ มีมากยิ่งขึ้นกว่ากาลก่อน. อาตมาได้เคยทราบรายงานทาง การแพทย์ ที่น่าสนใจสำหรับพุทธบริษัทเรา นี้ เป็นอย่างยิ่ง อยู่ข้อหนึ่ง คือรายงานการแพทย์ที่ประเทศอเมริกา ค้นพบ ว่าผู้มีชีวิตตามระบบอเมริกันเท่านั้น เป็นโรคจิตกันโดย เปอร์เซนต์สูง. มีบุคคลพิเศษพันธุ์หนึ่ง เรียกว่าพวกพันธุ์ Hatterite ซึ่งอยู่ในประเทศอเมริกาด้วยกัน ประปรายอยู่ทั่ว ประเทศอเมริกา ชนเผ่านี้กลับมีเปอร์เซนต์แห่งโรคในทางจิต ต่ำที่สุด จนเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีเลย.

รายงานที่เป็น เหตุผลในทางการแพทย์นั้น แสดงให้ทราบต่อไปอีกว่า เพราะระบบแห่งการเป็นอยู่ประจำวันแบบอเมริกัน กับแบบของชนเผ่า Hatterite นั้นั้น แตกต่างกันลิบลับ. แบบการเป็นอยู่ที่เรียกว่าสมัยใหม่นั้น อยู่กันในลักษณะที่บอกกันไม่ถูกว่าเป็นอย่างไรกันแน่ : ความทะเยอทะยาน ทำให้ทุกคนต่างก้มหน้าก้มตาทำงานของตัวเอง แม้แต่สามีภรรยาก็ยังพบกันได้โดยยาก, โดยเฉพาะลูกกับพ่อหรือแม่ ก็ยังมีโอกาสพบกันได้ยาก. พ่อหรือแม่กลับจากทำงาน ลูกก็นอนหลับแล้ว. พ่อแม่ไปทำงานแต่เช้าตรู่ ลูกก็ยังไม่ตื่น. การคลอดบุตร ก็คลอดที่โรงพยาบาลโดยไม่ต้องเห็นหน้าสามี. ลูกเหมือนกับสิ่งที่คลอดออกมาจากเครื่องจักร, จึงไม่มีความรู้สึกที่เป็นไปตามธรรมชาติธรรมดา. ลักษณะที่เรียกว่าเพื่อนทุกข์เพื่อนยากนี้ จึงหาไม่ค่อยได้ในชีวิตแบบนั้น ในระหว่างสามีภรรยา หรือในระหว่างบิดามารดากับบุตร. เพราะฉะนั้นแหละ ลูกจึงอาจจะบันดาลโทษะ ฆ่าบิดามารดาเมื่อไรก็ได้. ส่วนระบบการเป็นอยู่ประจำวันของพวกชนเผ่า Hatterite นั้น มีลักษณะเหมือนกับการเป็นอยู่ของพวกไทยเรา หรือฝ่ายตะวันออก

ท้าวๆ ไป : ไม่มีความต้องการอะไรเกินความจำเป็นของ
 ธรรมชาติ, มีความรัก ความผูกพันกันตามธรรมชาติ ใน
 ลักษณะที่เป็นเพื่อนทุกข์เพื่อนยาก ในระหว่างบุตรกับบิดา
 มารดา สามีภรรยา. การคลอดบุตรจะต้องเป็นหน้าที่ของ
 สามี ที่ต้องประคับประคองในยามทุกข์ยามยากเช่นนั้น.
 บุตรกับบิดามารดา มีความรักใคร่ผูกพันกันแทบตลอดวัน
 เหมือนกับที่เราเห็นๆ กัน ตามธรรมชาติของสัตว์ทั่วไป ;
 ลักษณะของจิตใจ จึงเป็นไปในทางที่คล้อยตามธรรมชาติ
 หรือสัญชาตญาณดั้งเดิม; ความเป็นไปของระบบประสาท
 หรือสิ่งต่างๆ จึงมีความสม่ำเสมอมั่นคง เป็นระเบียบ
 เรียบร้อยตามธรรมชาติ ยากที่จะเป็นการเสียระเบียบขึ้นมา
 ได้ จึงมีโอกาที่จะเป็นโรคทางจิตได้น้อย. นี่เป็นตัวอย่างที่
 แสดงให้เห็นว่า ความเป็นอยู่อย่างตะวันออกหรือสมัยก่อน
 ของเรา โดยเฉพาะตามวัฒนธรรมไทยนั้น เป็นการป้องกัน
 โรคทางวิญญาน โรคทางจิต หรือโรคทางกาย ตามลำดับ
 อยู่แล้ว, เป็นสิ่งประเสริฐสุดอยู่แล้ว, ฉะนั้นในการที่จะรับ
 เอาวัฒนธรรมแบบใหม่ หรือสมัยใหม่มานั้น จึงเป็นที่ต้อง
 คำนึงว่าจะเส้นทางนำมาซึ่งโรคทางวิญญาน หรือโรคทางจิต

หรือโรคทางกาย มากขึ้นหรือหาไม่. ทางที่ดีที่สุด เราควรคำนึงถึงหลักวัฒนธรรม และหลักแห่งพระศาสนาของฝ่ายทางตะวันออกนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพราะจะเป็นการป้องกันโรคทางกาย โรคทางจิต โรคทางวิญญาณ ดังกล่าวแล้วได้เป็นอย่างดี.

เมื่อโรคทางวิญญาณไม่เบียดเบียน มากเกินไปแล้ว โรคทางกายและโรคทางจิต ก็จะเบาบางอย่างน่าประหลาด. เราจำเป็นจะต้องสนใจเรื่องโรคในทางวิญญาณกันเป็นส่วนใหญ่. ใจความสำคัญที่สุด ก็คือว่าถ้าไม่มีโรคในทางวิญญาณอยู่ในโลกนี้แล้ว พระพุทธเจ้าก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น คือพระพุทธเจ้าก็ไม่ต้องมี. ไม่มีประโยชน์อะไรที่พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้น ถ้าหากว่าสัตว์โลกเราไม่เป็นโรคในทางวิญญาณกันอยู่โดยปรกติ. แต่โดยที่สัตว์ทั้งหลายมีลักษณะเป็นโรคในทางวิญญาณอยู่เป็นประจำ ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่สามารถจะแก้ปัญหาดังๆได้ ด้วยความมีเงิน มีอนามัย มีอำนาจวาสนา. โรคในทางวิญญาณไม่อาจหายไปด้วยอำนาจเงิน อำนาจอนามัยหรืออำนาจวาสนา เป็นต้น ; ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ จึงจำเป็นต้องมีบุคคลประเภทพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น

ในโลก เพื่อเป็นผู้รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งหลาย ในทางฝ่ายวิญญาน. เราควรพิจารณาถึงโรคในทางวิญญานกันโดยละเอียดต่อไป.

ถ้าจะกล่าวถึง สมุฏฐานของโรคในทางวิญญาน พุทธบริษัททุกคนจะต้องเพ่งเล็งไปยังอวิชชา ซึ่งแปลว่า ความไม่รู้ หรือภาวะที่ปราศจากความรู้ หรือสภาพที่ไม่เจือด้วยความรู้ คือปราศจากความรู้โดยสิ้นเชิง. การปราศจากความรู้นี้แหละ ทำให้เกิดการผันแปรไปในทางที่จะเกิดความทุกข์, ความทุกข์จึงเกิดมาจากความไม่รู้โดยตรง, แต่โดยเหตุที่ความไม่รู้นั้น ก่อให้เกิดสิ่งอื่นๆ ขึ้นมาอีกหลายลำดับกว่าจะถึงความทุกข์, เพราะฉะนั้น เราจะเพ่งเล็งเหตุของความทุกข์ที่กิเลสตัณหาชื่ออื่น บ้างก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องเรียกว่า อวิชชา โดยส่วนเดียว.

ในกรณีทั่วไป พระพุทธเจ้าท่านตรัสระบุสมุฏฐานของความทุกข์ว่า ตัณหา, ได้แก่ความอยาก คืออยากได้ อยากเป็น อยากไม่ให้เป็น ซึ่งบรรดาความอยากทั้งหลายของคนเราในโลกนี้ หรือโลกไหนๆ ก็ตามล้วนแต่สรุปความได้เป็น ๓ อย่างนี้ เท่านั้น. อยากได้ คืออยากได้วัตถุสิ่งของที่

ตนชอบใจ ; อยากเป็น ก็คืออยากเป็นนั่นเป็นนี่ ตามที่ตน
 อยากจะเป็น; อยากไม่เป็น ก็คืออยากไม่ให้เป็นสิ่งที่ตน
 ไม่อยากจะเป็น, รวมกันแล้วก็ เป็น ๓ ความอยาก, นี่เป็น
 โรคเพราะว่าเป็นการเสียบแทงอย่างยิ่ง. ขอให้พิจารณาดูว่า
 ความอยากอย่างไหนบ้าง ที่ไม่เป็นการเสียบแทงจิตใจ.
 อยากได้เงินได้ของ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อยากไม่ให้เป็น
 นั่นเป็นนี่ เช่นอยากไม่ให้เป็นเมียน้อยเขา อย่างนี้เป็นต้น
 ย่อมแสดงอาการที่เสียบแทงจิตใจอยู่เป็นประจำ คนเราจึง
 เตือนร้อนอยู่ด้วยโรคในทางวิญญาน ในลักษณะการที่ถูก
 เสียบแทง. ถ้าหากว่าการเสียบแทงนั้น เป็นการเสียบแทง
 ตรงๆ ก็ยังดีไป ถ้าเป็นการเสียบแทงที่ไม่แสดงการเสียบแทง
 ก็มองไม่เห็นต้นเหตุ ในที่สุดก็ต้องร้องให้ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่ามี
 เหตุอันใด มาเป็นเครื่องทำให้ร้องให้.

ถ้าพิจารณาให้ละเอียดต่อไป ก็จะเห็นได้ในข้อที่
 พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรุปไว้ว่า บรรดาความทุกข์ทั้งหลาย
 นั้น รวมลงที่ขันธทั้งห้า ซึ่งมีความยึดถือ. ขันธห้า ก็คือ
 รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน. คำเหล่านี้เป็นภาษาบาลี
 คงจะเข้าใจยาก ฟังลำบาก สำหรับผู้ที่ไม่รู้ภาษาบาลี แต่ถ้าจะ

กล่าวเป็นภาษาไทยเรา ก็คือร่างกายกับจิตใจนี้เอง. ร่างกายท่านเรียกว่ารูป. ส่วนจิตใจนั้น แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน. ส่วนสำหรับเป็นความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ เรียกว่าเวทนา, ส่วนที่เป็นตัวสมปฤดีทำหน้าที่จำอะไรไว้ได้ หมายรู้สิ่งต่างๆ ไว้ได้ ไม่เลื่อนเปื้อนดังนี้ เรียกว่าสัญญา ก็ส่วนหนึ่ง, ส่วนที่เป็นความคิดนึกต่างๆ เรียกว่า สังขาร ก็ส่วนหนึ่ง, ส่วนสำหรับรู้แจ้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่า วิญญูญาณ นี้ก็เป็นส่วนหนึ่ง รวมเป็น ๔ ส่วน. รวมเป็นห้าทั้งส่วนที่เป็นร่างกาย จึงเรียกว่าขันธทั้งห้า. ขันธทั้งหลายนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถืออยู่ตามธรรมชาติว่าเป็นตัวกู หรือของของกู.

ถ้าท่านอยากทราบ พิสสงของการยึดถือในขันธทั้งหลาย ก็ต้องพิจารณาดูกันที่พิสสงของความรู้สึกที่ว่าเป็นตัวกู-เป็นของกู. ความรู้สึกว่าเป็นตัวกูเป็นอย่างไรบ้าง ต้องพิจารณาถึงคนที่มีความยุ่งยากลำบาก ด้วยการที่ลดไม่ลง มีความถือตัวถือตน มีความกระด้างด้วยทิฐิ แม้แต่ตนเป็นฝ่ายผิด ก็ยังไม่ยอมรับผิด ดังนี้เป็นต้น. การทะเลาะวิวาทมาจากความรู้สึกว่าเป็นตัวกูนี้ เป็นส่วนใหญ่. ยิ่งเป็นการทะเลาะวิวาทระหว่างประเทศใหญ่ ๆ ในโลกด้วยแล้ว ความรู้สึก

ตัวกู เป็นมูลเหตุอันสำคัญ. ส่วนความรู้สึกว่าของกูนั้น เห็นได้ว่ามีอยู่ทั่วๆ ไป ทุกคนย่อมยึดถือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนพอใจว่าเป็นของของตน. เมื่อยึดถือก็หวงแหนดังนี้เป็นต้น, เกิดเป็นปัญหาต่าง ๆ นา ๆ ขึ้นมาจากความยึดถือว่าเป็นของของกู. ส่วนที่เป็นภายในโดยเฉพาะก็คือยึดถือว่าร่างกายจิตใจนี้เป็นของตน ก็เกิดความกลัวตาย เกิดปัญหายุ่งยากต่าง ๆ นา ๆ ที่จะต้องตาย ที่จะไม่ได้ตามที่ตนปรารถนา ที่จะไม่ได้นุกสนาน เร็ดอรร้อย ทางเนื้อทางหนัง. ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ เราจึงต้องตกเป็นบ่าว เป็นทาสของกิเลสตัณหา ตามแต่กิเลสตัณหาจะชักนำไป อย่างไร.

เมื่อยึดถือด้วยความรู้สึกว่า ตัวกูและของกู มากขึ้นเพียงใด ก็เหมือนกับทูนหรือแบกดันเอาภูเขาทั้งลูก ขึ้นไว้เหนือจิตใจฉะนั้น, เพราะฉะนั้นแหละ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทุกฺขา” ความทุกข์ทั้งหลายเสมอด้วยขันธุ์นี้ ย่อมไม่มี ; “สงฺขารํ ปรมํ ทุกฺขา” สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง. อธิบายในข้อนี้โดยสรุปแล้ว ก็คือว่า ด้วยอำนาจความยึดถือสิ่งต่างๆ ว่าเป็นตัวกูบ้าง ว่าเป็นของกูบ้าง จึงเกิดความหนักแก่จิตใจที่หลงยึดถือเพราะอำนาจ

อวิชาหรือกิเลสตัณหา. ส่วนข้อที่ว่าสังขารเป็นทุกข์อย่าง
 ยิ่งนั้น ก็คือว่าขันธทั้งหลายหรือร่างกายและจิตใจนั้น มัน
 ไม่มีอะไรเป็นของแน่นแฟ้นถาวร จึงได้ถูกเรียกว่าสังขาร
 คือเป็นของปรุงประกอบขึ้นด้วยส่วนประกอบมากมาย
 หลายอย่าง. จงดูแต่รถยนต์คันหนึ่ง ประกอบขึ้นด้วยส่วน
 ประกอบอะไรบ้าง ก็จะแล่นไปได้. ร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย
 ทุกประเภท ทุกภูมิ ก็จำเป็นที่จะประกอบด้วยองค์ประกอบ
 มากมายฉนั้นนั้น มันจึงไม่มีอะไรเป็นของแน่นแฟ้นก้อนเดียว
 แท่งเดียวเลย จึงปราศจากความมั่นคงและจะต้องเปลี่ยนแปลง
 วิปริตเสื่อมทราม ไปตามส่วนของการที่มันต้องปรุง ซึ่งกัน
 และกัน. เพราะเหตุฉะนั้น จึงทำให้เกิดความทุกข์แก่บุคคล
 ที่เข้าไปยึดถือเอาว่า เป็นตัวกูหรือของกู : ยึดถือว่าตัวกูไม่
 เท่าไร มันก็ยิ่งคอยแต่จะแตกทำลาย จะไม่เป็นไปตามอำนาจ
 ปรารถนา. ยึดถือว่าของกูยิ่งขึ้นเท่าไร มันก็ยิ่งคอยแต่จะแตก
 คอยแต่จะทำลายวิบัติพลัดพรากไป ตามธรรมชาติธรรมดา
 ของมัน นำให้เกิดความทุกข์แก่บุคคลผู้เข้าไปยึดถือเอาว่า
 เป็นตัวกูหรือของกู ยิ่งขึ้นเท่านั้น; ด้วยเหตุเช่นนี้แหละ พระองค์
 จึงตรัสว่า “สังขารา ปรมะ ทุกขา” สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง.

อาการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็คือลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า โรคในทางวิญญานนั่นเอง. ใครบ้างที่ไม่เป็นโรคนี้ ขอให้พิจารณาดู.

เมื่อพิจารณา ดูเห็นว่าทุกคนเป็นโรคทางวิญญาน กันอยู่แล้ว เราก็จะรู้จักพระมหากษัตริย์ของสมเด็จพระบรมศาสดาขึ้นมาทันที; เราจะรู้จักความจำเป็นที่จะต้อง มีธรรมะ หรือมีศาสนาซึ่งเป็นโอสถสำหรับโลกขึ้นมาทันที. เมื่อนั้นแหละ จึงจะเกิดการสนใจในสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ หรือ ศาสนา โดยไม่ต้องแค้น ไม่ต้องเขินกันเหมือนแต่กาลก่อน เหมือนกับบุคคลที่กลัวตาย ครั้นรู้ตัวว่าตนเป็นโรคอะไรแล้ว ก็วิ่งไปหาหมอเอง ฉันทใดก็ฉันทนั้น. เพราะฉะนั้น เราพุทธบริษัททั้งหลาย ควรจะภาคภูมิใจ ในการที่ได้เป็นพุทธบริษัท. เราภาคภูมิใจในข้อที่ว่า เป็นพุทธบริษัทนั้น เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ ชิดบุคคลที่สามารถจะรักษาโรคในทางวิญญานได้โดยเด็ดขาด. หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรอื่น ; ทุกคน ย่อมยืนยันได้ในข้อนี้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรอื่น นอกจากมีลักษณะเป็นยาที่จะรักษาโรคของสัตว์โลกให้ หายไปโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าเขาจะเป็นโรคชนิดใด ไม่ว่าสัตว์ผู้

นั้นจะต้องอยู่ในภูมิไหน ชั้นไหน หรือในโลกไหน ย่อมล้วนแต่ต้องการยาวิเศษขนานนี้เหมือนกันทั้งนั้น. ผู้ที่เป็นพุทธบริษัทแต่ปากแต่ชื่อนั้น อาจจะไม่มองเห็นอาจจะไม่รู้จักคุณค่าของยา คือธรรมของพระพุทธเจ้านั้นก็ได้ แต่นั่นเราไม่เรียกว่า เป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง.

พุทธบริษัทที่แท้จริง คือผู้ที่นั่งแวดล้อมรอบ ๆ พระพุทธเจ้าได้. นี่เป็นการยืนยันตามตัวหนังสือโดยเด็ดขาดแล้ว, เพราะพุทธบริษัท แปลว่าผู้ที่นั่งล้อมรอบพระพุทธเจ้า. อาตมาไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย หรือเบื่อหน่าย ที่จะพูดถึงคำๆ นี้ สักกี่ครั้งก็ตาม. บริษัท แปลว่านั่งรอบๆ เป็นวงรอบๆ. เพราะคำว่า บริ แปลว่า รอบๆ, ยัท แปลว่า นั่ง. บริษัท ก็แปลว่านั่งเป็นวงรอบๆ วัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป. ตัวอย่าง เช่นตั้งบริษัทการค้า ก็นั่งกันเป็นวงรอบๆ วัตถุประสงค์ของการค้า. แต่นี้เป็นบริษัทของพระพุทธเจ้า จึงได้นามว่า เป็นพุทธบริษัท เป็นผู้นั่งเป็นวงล้อมรอบ ๆ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ผู้ใดไม่สามารถจะนั่งล้อมรอบองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นั้นไม่สมควรเรียกตัวเองว่า เป็นพุทธบริษัทเลย, อย่างจะเป็นได้ก็แต่บุญชีหรือทะเบียน ไม่สามารถ

ที่จะเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงได้. ต่อเมื่อใด ผู้ใดนั่งแวดล้อมองค์พระพุทธเจ้าได้จริง ๆ จึงจะเรียกผู้นั้นว่า เป็นพุทธบริษัท. ถ้าผู้ใดยังไม่รู้จักพระพุทธเจ้าว่าอยู่ที่ไหน และจะนั่งแวดล้อมรอบ ๆ ได้อย่างไร ก็จงสมเพช เวทนาตัวเองให้มากเถิด.

พระพุทธเจ้าโดยแท้จริง นั้น เราทุกคนอาจจะนั่งแวดล้อมรอบ ๆ พระองค์ได้ จนใกล้ชิด. ส่วนพระพุทธเจ้าโดยร่างกาย ที่ทรงดำเนินไปมาอยู่ในประเทศอินเดีย เมื่อสองพันปีมาแล้วนั้น ถูกปฏิเสธโดยพระองค์เองว่านั่นไม่ใช่พระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าที่แท้จริงคือธรรมะ ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นพระพุทธเจ้า, ผู้ใดเห็นพระพุทธเจ้า ผู้นั้นเห็นธรรมะ. เกี่ยวกับข้อนี้พระองค์ได้ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรมะ ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม แม้จะจับมุมจีวรของตถาคตไว้ ไม่ยอมปล่อยไปไหนไปด้วยกัน ก็ยังหาชื่อว่า เห็นตถาคตไม่” ดังนี้. โดยเหตุนี้แหละ คนที่เกิดในประเทศอินเดียจำนวนใหญ่ในสมัยนั้น จึงไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าทั้งที่เดินสวนทางกันอยู่ทุกวัน. โดยแท้จริงแล้ว ใครจะเกิดที่ไหนหรือเมื่อไรก็ตาม ถ้าเห็นธรรมะแล้ว ก็ชื่อว่าเห็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งนั้น

ปัญหาลิ่งอยู่ท้อว่า เห็นธรรมะนั้น เห็นอย่างไร ? เราลจะต้องย้อนไประลึกถึงองค์พระพุทธรเจ้ากันใหม่.

พระพุทธรเจ้าก็มีร่างกายและจิตใจในลักษณะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง. ร่างกายและจิตใจเหมือนกันหมด ไม่ว่าของใคร แต่คุณสมบัติพิเศษอีกอันหนึ่ง ที่มีอยู่ในร่างกายและจิตใจนั้นแหละต่างกัน. คุณสมบัติอะไรเล่าที่มีอยู่ในร่างกายและจิตใจ ที่ทำบุคคลให้ได้นามว่า พระพุทธรเจ้า. ข้อนี้อตอบได้ง่ายๆว่า ความบริสุทธิ์สะอาดถึงที่สุด ความสว่างไสวแจ่มแจ้งถึงที่สุด และความเป็นสันติสงบเย็นถึงที่สุด ที่มีอยู่ในหัวใจในร่างกายนั้นแหละเป็นคุณธรรมที่ ทำบุคคลนั้นให้ได้นามว่า พระพุทธรเจ้า. หากแต่ว่าท่านได้แสวงหาคุณธรรมเหล่านี้ขึ้นมาได้ ด้วยพระองค์เอง. โดยเหตุฉะนี้ เราลจึงเห็นได้ว่า พระบริสุทธิ์คุณ พระปัญญาคุณ และพระสันติคุณซึ่งมีอยู่ในพระหฤทัยของพระพุทธรเจ้านั้นแหละ ค้อองค์พระลัมมาลัมพุทธรเจ้าที่แท้, พระองค์จึงทรงปฏิเสธรร่างกายและจิตใจล้วน ๆ ค้อเบญจจันธนั้นว่า ไม่ใช่ องค์พระพุทธรเจ้า, แต่ทรงยืนยันธรรมะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอยู่ในเบญจจันธนั้นต่างหาก ว่าเป็นพระตถาคต. ด้วยเหตุฉะนี้

แหละ องค์พระพุทธรูปที่แท้ จึงได้แก่สภาพแห่งความบริสุทธิ์ สะอาด สว่างไสวแจ่มแจ้ง และสงบเย็นถึงที่สุด ที่มีอยู่ในนั้น.

เราทุกคนมีโอกาที่จะ ถึงองค์พระพุทธรูปที่แท้ได้โดย ไม่ยากเลยคือด้วยการทำใจของเรา ให้มีความสะอาด สว่าง สงบ โดยทำนองเดียวกันกับพระหฤทัยของพระองค์. มันไม่ เป็นของเหลือวิสัยอันใด ในการที่คนเราจะทำความสะอาด สว่าง สงบ ให้เกิดแก่จิตใจตามสมควรแก่สติกำลัง, หรือโดย สมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ. มันมิได้หมายความว่า เรา จะทำให้ได้มากเท่ากับพระพุทธรูปเจ้าทุกคนไป แต่เราอาจจะ ทำให้เหมือนได้โดยไม่มีผิด ในระดับใดระดับหนึ่ง ตามความ สามารถของเรา. เมื่อเรามีความสะอาดบริสุทธิ์ในใจ มีความ สว่างไสวแจ่มแจ้งในใจ มีความสงบเย็นในใจ นั่นแหละ คือ องค์พระพุทธรูปได้เสด็จเข้ามาอยู่ในหัวใจของเราเสียเองแล้ว เราจึงถึงองค์พระพุทธรูปเจ้าจริงๆ ได้ด้วยเหตุนี้. ถ้าเรียกกลับกัน ก็แปลว่า เรานั่งแวดล้อมรอบๆ องค์พระพุทธรูปได้ด้วยเหตุ นั้น ดังนี้ เป็นต้น ; นี่คือนิยามของบุคคลผู้เป็นพุทธบริษัท แท้ มีความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ในใจ เป็นองค์พระพุทธรูป อยู่ในใจ หรือนั่งแวดล้อมรอบๆ พระพุทธรูปก็ตาม.

คนประเภทที่นั่งแวดล้อมรอบ ๆ พระพุทธรเจ้าได้
 แล้วนี้ ได้รับรสอันประเสริฐสุดของความเป็นพระพุทธรเจ้า
 ประจักษ์ใจแก่ตนเอง จึงมีศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส
 มั่นคง เป็นอจลัตถา ไม่หวั่นไหวในพระพุทธร ในพระธรรม
 ในพระสงฆ์ ซึ่งที่แท้มีลักษณะอย่างเดียวกัน. ศีลของเขาเป็น
 ไปได้โดยง่าย เพราะอำนาจของศรัทธา ที่มีความเข้าถึงองค์
 พระพุทธรเจ้า ; จึงไม่เป็นการยากที่จะรักษาศีล จึงมีศีลบริสุทธิ์
 ผุดผ่องดี, รวมกันแล้วเรียกว่า มีลักษณะเป็นผู้เข้าถึงกระแส
 แห่งพระนิพพาน ที่เรียกว่าพระโสดาบัน คือผู้ถึงกระแสต้น
 เงื่อนแห่งพระนิพพานได้เป็นอย่างดีน้อย ดังนี้. นี้เรียกว่า เป็น
 ผู้หายจากโรคในทางวิญญูณเข้ามาระดับหนึ่งแล้ว จึงมีความ
 พอใจเลื่อมใสในพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ ในชนิดที่เป็น
 อจลัตถา ไม่มีพญามารตนใด จะมาโยกคลอนศรัทธาของ
 บุคคลนั้น ให้หวั่นไหวต่อไปได้ ดังนี้.

ถ้าพิจารณากันดู ในส่วนที่บุคคลนี้หายจากโรคทาง
 วิญญูณอย่างไรแล้ว ก็จะพบว่า บุคคลที่ว่านี้ อย่างน้อยก็จะ
 ต้องละสลักกายทิฏฐิ คือความถือตัวตนชนิดหยาบ ๆ เสียได้,
 และจะละวิจิกิจฉา คือความลังเลที่ทำให้จิตใจอ่อนแอต่าง ๆ

เสียได้ ; มีความแน่ใจว่าชีวิตนี้คืออะไร, จะต้องจัดต้องทำอย่างไร, มีที่สุดหรือจุดหมายปลายทางอย่างไร, ปฏิปทาที่เรายึดถือไว้ปฏิบัตินั้น ถูกต้องแน่นอน, หลักเกณฑ์อันนั้นใช้เป็นที่ยึดได้, พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นวัตถุที่ตั้งของจิตใจที่จะเป็นที่ยึดได้, ปฏิปทาในพระพุทธศาสนา สามารถจะนำออกไปสู่ความดับทุกข์สิ้นเชิงได้จริง ดังนี้เป็นต้น เรียกว่าไม่มีวิจิกิจฉาใดๆ ในตัวของตัวเอง สามารถที่จะมีกำลังใจอันเข้มแข็ง ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี; และจะสามารถละสลัฟพตปราคาสได้ด้วยอีกอย่างหนึ่ง. สลัฟพตปราคาสนี้ ถ้าจะแปลเป็นไทยๆ กันแล้ว ก็ควรจะแปลว่าความป่าเถื่อน! สลัฟพตปราคาสนี้ แปลตามตัวหนังสือว่า ลูบคลำสลัฟพต หมายความว่าถึงการที่เข้าใจในศีลและวัตร คือข้อปฏิบัติต่างๆ ผิดจากความเป็นจริง แล้วก็ปฏิบัติไปอย่างงมงาย. แต่ความหมายที่แท้จริงนั้น ต้องหมายกว้างออกไปถึงความโง่เง่า งมงาย ของคนสมัยป่าเถื่อนทุกชนิตรวมอยู่ด้วย คือว่าคนที่โง่เง่า งมงาย สมัยหนึ่งนั้น มีความเข้าใจผิดในการที่จะดับทุกข์ของตน หรือในการปฏิบัติหน้าที่การงานของตน แต่แล้วก็ยังเข้าใจว่าเป็นของถูก;

นี่เป็นความมมงาย ถือที่พึงผิดๆ ถือที่พึงภายนอกมีผีสา
เทวดา เป็นต้น, ชนิดที่ไม่อาจเป็นที่พึงได้จริง ก็นำเอามา
เป็นที่พึง. ตลอดถึงการประดิษฐ์ประคอยพิธีรีตองต่าง ๆ
นานา ตามประสาคนโง่ ขึ้นยึดถือไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่ยอม
ปล่อยวางดังนี้แหละ ที่รวมเรียกว่าลักษณะของความเป็
ปาเถื่อน ซึ่งอย่างน้อยจะต้องรวมไว้ในคำว่า สัตว์พตปรามาส
อย่างเดียวกัน. เขาต้องละสิ่งๆ นี้เสียก่อน จึงจะเป็นคนที่
แรกถึงกระแสแห่งพระนิพพาน หรือพระโสดาบันได้. ถ้ายัง
ไม่ละความเข้าใจผิดข้อนี้อยู่เพียงใดแล้ว เรียกว่าคนที่ยัง
ไม่ลืมตา. คนที่ลืมตา คือคนที่มองเห็นลู่ทางของพระนิพพาน
จนไม่อาจหลงทางอีกต่อไปนั้น, จะต้องหมดจากโรคร้ายทาง
วิญญานเหล่านี้ เสียก่อน.

ลองพิจารณาดูเถิดว่า ถ้าคนเราเพียงแต่เป็นพระ
โสดาบัน อันเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้นที่สุดเท่านั้น ก็ยังละ
ความถือตัวถือตนเสียได้ ละความเคลือบแคลงลังเลในชีวิต
ของตนเสียได้ ละความโง่เขลามมงายต่างๆ ที่เกี่ยวกับปฏิบัติ
การปฏิบัติเพื่อความรอดพ้นเสียได้ ดังนี้แล้ว จะนำขึ้นนอก
ชื่นใจสักเท่าไร จะเป็นคนที่ปราศจากการเสียบแทงของโรค

ในทางวิญญานมากน้อยเพียงใด. ยิ่งพิจารณาไปก็จะยิ่งเห็นด้วยตนเอง และจะยิ่งพอใจในพระธรรมของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่รักษาโรคทางวิญญาน แม้แต่ในระดับแรกเท่านั้น ก็มีคุณค่าสูงประเสริฐเหลือที่จะกล่าวได้เสียแล้ว ; ท่านจึงได้ถือกันเป็นหลักทั่วๆ ไปว่า การเป็นเพียงพระโสดาบันเท่านั้น ประเสริฐยิ่งไปกว่าสมบัติจักรพรรดิทั้งหลายรวมกันเสียอีก. เพราะปราศจากความเสียบแทงในทางวิญญานนี้เอง. สมบัติจักรพรรดินั้นยังมีมากเท่าไร ก็ยังเกิดการเสียบแทงในทางวิญญานมากขึ้นเท่านั้น ; แต่สมบัติพระโสดาบันนี้ ยังมีมากเท่าไร ก็ยังไม่มีการเสียบแทงในทางวิญญานมากขึ้นเท่านั้น, เป็นการหายจากโรคทางวิญญานในลักษณะเช่นนี้. นี่ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นแพทย์อันสูงสุดอย่างไร และธรรมะนั้น เป็นโอสถอันประเสริฐสำหรับโลกทุกๆ โลก ทุกๆ ระดับ ได้อย่างไร เราจะได้พอใจในการที่จะรู้เรื่องยารักษาโรคของโลกกันโดยละเอียด.

ตามธรรมดา ยารักษาโรคนั้น ย่อมมีอยู่เป็น ๒ ประเภทด้วยกัน โดยหลักใหญ่ๆ คือยาประเภทหนึ่ง ป้องกันไม่ให้เกิดโรค, ยาอีกประเภทหนึ่ง สำหรับแก้โรคที่เกิดขึ้นแล้ว

โดยเฉพาะ. ยาประเภท Tonic หรือ ประเภทอายุวัฒนะนั้น เป็นยาป้องกันโรคโดยตรง เป็นการบำรุงรักษาอนามัย ให้ปรกติ ให้เข้มแข็ง ให้ต่อต้านโรคต่างๆ ได้ นี่เป็นยากันโรคประเภทหนึ่ง. ส่วนเมื่อโรคอันใดเกิดขึ้นเป็นโรคแล้ว ก็จะต้องใช้ยาเฉพาะโรค นี่เป็นยาแก้โรค ประเภทหนึ่ง. ธรรมโอสธสำหรับโลก ก็มีลักษณะเช่นนั้น : ธรรมโอสธประเภทหนึ่ง มีลักษณะป้องกันกิเลส หรือความทุกข์ไม่ให้เกิดขึ้น ; ธรรมโอสธอีกประเภทหนึ่ง ก็ทำลายล้างกิเลส หรือความทุกข์ที่เกิดอยู่แล้วให้สูญหายไป ในลักษณะที่ตรงกันเป็นคู่ ๆ ดังนี้.

ในบรรดา ธรรมะที่ป้องกันกิเลสแล้ว ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าสิ่งที่เรียกว่า “วิชา” หรือ “สัมมาทิฐิ” หรือความรู้ ที่เป็นการรู้ว่าอะไรเป็นอะไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ในลักษณะที่จะป้องกันไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น และในลักษณะที่จะละกิเลสที่เกิดขึ้นแล้ว. การที่มีธรรมะประเภทนี้ไว้ ก็เพื่อไว้ใช้เป็นหลักปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ในขณะที่ยังไม่มีกิเลสหรือความทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง ปรากฏขึ้น. ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ พุทธบริษัทเราจึงมีระเบียบประเพณี หรือถึงกับเป็นวัฒนธรรมด้วย

เข้าไป ที่จะสวดมนต์ภาวนาในลักษณะที่ถูกต้อง ที่จะทำจิตใจ
ที่เรียกว่า กรรมฐาน ในลักษณะที่ถูกต้องอยู่เป็นประจำวัน
ประจำคืน เพื่อป้องกันโรคในทางวิญญาณ อันได้แก่กิเลสและ
ความทุกข์นั้น.

ทีนี้ ถ้าหากว่ามีโรคอะไรในทางวิญญาณเกิดขึ้น เหลือ
วิสัยที่จะแก้ไขลำพังตนเองได้, ถ้าเป็นครั้งพุทธกาล ก็วิ่ง
ไปหาพระพุทธรเจ้า ถ้าเป็นเดี๋ยวนี้ก็วิ่งไปหาครูบาอาจารย์ที่
เชี่ยวชาญ เพื่อจะได้แก้ไขกิเลส หรือความทุกข์อันนั้นให้
สิ้นไป รับข้อปฏิบัติโดยเฉพาะมาสำหรับการแก้ไขโรคหรือ
กิเลสนั้นๆ โดยเฉพาะ, ด้วยเหตุฉะนั้นแหละ จึงกล่าวได้ว่า
มีธรรมะที่เป็นโอสธ สำหรับโลก เกิดขึ้นในโลก.

สำหรับพุทธบริษัทเรานั้น ควรจะภาควิไมใจอยู่ข้อหนึ่ง
คือข้อที่ว่า พระพุทธศาสนานี้ ยิ่งพิจารณาไปเท่าไร ยิ่งทน
ต่อการพิสูจน์; ยิ่งศึกษาไปในแง่ของประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น
ขึ้นเพียงใด ก็จะมีภาควิไมใจว่าเป็นสิ่งที่เกิดมาด้วยเหตุผล,
เป็นสิ่งที่เกิดมาในลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมทุก ๆ ประการ.
อาตมาอยากจะขอรับรองให้พิจารณากันสักหน่อยหนึ่ง ถึงวาระ

ที่เกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย : ฟังเข้าใจว่าก่อนพุทธศาสนาเกิดขึ้นนั้น ประเทศอินเดียหรือชมพูทวีปในครั้งนั้น ปกคลุมไปด้วยคำสั่งสอนชนิดที่เรียกว่า เข้าใจยาก หรือปนเปกันสับสน เป็นไปเพื่อความงมงายอย่างยิ่ง. ข้อนี้ได้แก่คำสอนที่ออกมาจากคัมภีร์พระเวท ของพวกเก่าแก่โบราณ ซึ่งมีอยู่ในประเทศอินเดียนั้น ทำให้เกิดความเชื่ออย่างงมงาย ไม่เป็นที่พอใจแก่บุคคลผู้มีสติปัญญายิ่งขึ้นทุกที จนถึงกับเรียกว่า เป็นยุคระส่ำระสายในทางจิต หรือทางวิญญาณ หรือในทางปรัชญาก็ตามเถิด. ในที่สุดก็เกิดปฏิกิริยาขึ้นมาอย่างน่าตกใจ คือว่าเมื่อคนเหล่านั้นไม่พอใจในลัทธิแห่งความเชื่อและการอ้อนวอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในครั้งนั้น พวกหนึ่งก็ไหลดิ่งไปทางหนึ่ง คือถือเอาความสุขทางวัตถุเป็นที่พึ่ง มองเห็นความสุขทางเนื้อทางหนังเป็นสรณะ ถือว่าถ้าได้สิ่งนี้แล้ว ก็เป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดที่มนุษย์ควรจะได้ จึงได้ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในทางกามารมณ์ ถือเอากามารมณ์เป็นสรณะ ถึงกับบัญญัติกามารมณ์นั้นว่าเป็นเครื่องดับทุกข์ คือพระนิพพานไปก็มี. เราจะค้นพบได้จากพระคัมภีร์ทาง

พุทธศาสนาของเราเอง เช่นในสูตรบางสูตรที่กล่าวถึงทิฏฐิ ๖๒ ประการนั้น^๑ มีการกล่าวถึงมิจฉาทิฏฐิพวกหนึ่ง ซึ่งถือเอาการมรณเป็นนิพพาน. ลัทธินี้เรียกว่า โลกายตะ. ศาสตราชื่อว่า จาระวากะ. ในบาลีธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ใช้คำว่า กามสุขัลลิกานุโยคหมายถึงลัทธิที่ถือเอาการมรณเป็นสรณะนี้พวกหนึ่ง. ส่วนอีกพวกหนึ่ง กระเด็นไปในทางตรงกันข้าม คือต้องการจะทรมานร่างกายจิตใจให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้ เพื่อจะให้กิเลสเหือดแห้งไป จึงจะถือว่า เป็นการพ้นจากความทุกข์ นี่เป็นพวก อัตตกิลมณานุโยค. พระพุทธเจ้าเองเมื่อออกผนวชใหม่ๆ ก็ทรงลองปฏิบัติลัทธิอย่างนี้ครบถ้วนบริบูรณ์หมดทุกอย่าง ดังที่ปรากฏในบาลีมหาสีหนาทสูตร^๒ เป็นต้น แต่แล้วพระองค์ก็ทรงพบว่าเป็นการผิดทั้งสองทาง. จึงได้ทรงค้นหาตามลำพังพระองค์เอง ในที่สุดก็พบธรรมะที่เป็นตัวพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ถึงกับพระองค์ทรงย้าว่า “ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสฺсу ธมฺเมสุ” อย่างนี้

๑. บาลี พรหมชาลสูตร สิล. ที. ไตร. ๕/๑๖/๒๖.

๒. บาลี มหาสีหนาทสูตร มุ. ม. ไตร. ๑๒/๑๕๕/๑๗๗.

เรื่อยไป ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่กาลก่อน ไม่ใช่เป็นธรรมะที่รับมาจากผู้ใด. พุทธศาสนาเกิดขึ้นมา ในฐานะเป็นปฏิกริยาอันใหญ่หลวง จากการระส่ำระสายของลัทธิธรรมในประเทศอินเดียในสมัยนั้น ดังนี้.

สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า สิ่งที่อยู่ด้วยพระองค์เอง ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่กาลก่อนนั้น ก็คือมัชฌิมาปฏิปทา ดำเนินแต่สายกลาง เรียกว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ, เป็นโอสธสำหรับโลกที่ทนต่อการพิสูจน์ได้จริงๆ ไม่เป็นยาเสพติด. ข้อนี้จะต้องใคร่ครวญดูอย่างละเอียด ว่าศาสนาส่วนมากถูกกล่าวหาว่าเป็น Opiate คือเป็นยาเสพติด ยาเบื้อเมาของโลก ทำให้คนเสียเวลา ทำให้คนไร้ประโยชน์ พลัดจากประโยชน์ที่ควรจะได้ นี่ก็เป็นความจริงอยู่เป็นส่วนมาก. แต่ว่าเหตุผลหรือคำกล่าวหาเหล่านั้น จะนำมาใช้กับพระพุทธศาสนาไม่ได้อย่างแน่นอน. ถ้าหากได้พิจารณาจนเข้าใจโดยถ่องแท้ว่า พระพุทธศาสนานั้นมีหลักอยู่อย่างไร. เราทุกๆ คนควรจะยอมรับหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์แปดว่า นี่แหละ คือตัวแท้ของพระพุทธศาสนา, เป็นธรรมโอสธสำหรับโลก, ทนต่อการพิสูจน์และไม่ใช่ยาเสพติด !

มัชฌิปปฏิปทานั้น พระองค์ทรงระบุไว้ว่า ประกอบไปด้วยองค์แปด. ถ้าเป็นยา ก็เป็นยาที่ประกอบขึ้นด้วยส่วนผสม ๘ ส่วน.

- ส่วนที่หนึ่ง เรียกว่าสัมมาทิฐิ แปลว่าความเข้าใจอันถูกต้อง,
- ส่วนที่สอง เรียกว่า สัมมาสังกัปปो ความปรารถนาใฝ่ฝันที่ถูกต้อง,
- ส่วนที่สาม เรียกว่า สัมมาวาจา การพูดจาอันถูกต้อง,
- ส่วนที่สี่ เรียกว่า สัมมากัมมันโต การประกอบกิจการงานที่ถูกต้อง,
- ส่วนที่ห้า เรียกว่า สัมมาอาชีโว การดำรงชีวิตหรือเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง,
- ส่วนที่หก ได้แก่ สัมมาวายาโม ความพากเพียรพยายามในวิถีทางที่ถูกต้อง,
- ส่วนที่เจ็ด เรียกสัมมาสติ ได้แก่มีสติรำลึกควบคุมตัวเองไว้ในทางที่ถูกต้อง,
- ส่วนที่แปด เรียก สัมมาสมาธิ คือการดำรงจิตให้อยู่ในลักษณะของสมาธิที่ถูกต้อง.

รวมความแล้ว ก็คือความเข้าใจถูกต้อง นำให้เกิดความปรารถนาใฝ่ฝันที่ถูกต้อง, เมื่อมีความปรารถนาใฝ่ฝันเป็นไปถูกต้องหรือถูกต้องทางแล้ว การพูดจาก็ตาม การประกอบการทำงานก็ตาม การดำรงชีวิตเลี้ยงชีวิตก็ตาม หรือความพากเพียรก็ตาม ย่อมเป็นไปถูกต้อง ; และเมื่อมีสติรำลึกควบคุมความถูกต้องนั้นไว้ได้เสมอไปแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยในการที่จะไม่ดำเนินไปอย่างถูกต้อง. ยิ่งเมื่อมีสมาธิ คือความปักใจ ดำรงใจแน่วแน่ ตั้งมั่นในทางที่ถูกต้อง ผลที่สุดก็จะประสพสิ่งที่ตนปรารถนา คือการแผดเผากิเลสหรือค้นหาให้สูญสิ้นไป, ทำให้เกิดภาวะคือ ความสะอาด สว่าง สงบ เย็น เป็นความไม่มีทุกข์ขึ้นมาในใจดังนี้. นี้เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา. ไม่มากเกินไป และก็ไม่น้อยเกินไป, ไม่ตึงเกินไป และก็ไม่หย่อนเกินไป.

เรากล้าทำให้พิสูจน์ ว่า ความทุกข์ยากลำบากและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในโลกนี้ ที่เป็นส่วนบุคคลก็ตาม ส่วนรวมก็ตาม อย่างไหนบ้าง ที่ไม่สามารถจะแก้ไขให้หายไปได้ ด้วยยาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้. เรากล้ายืนยันว่าจะเป็นปัญหาเรื่องโลก ๆ ก็ตาม จะเป็นปัญหาเรื่องในทางธรรม

ก็ตาม ย่อมแก้ไขให้หายไปได้ด้วยหลักอันนี้. ประโยชน์โลกนี้
 ประโยชน์โลกหน้า ประโยชน์สูงสุดกล่าวคือพระนิพพาน
 ก็ตาม ย่อมจะมีเต็มขึ้นมาได้ด้วยการประพฤติกระทำเช่นนี้.
 นี่คือนักษณะแห่งการทำท้าวทนต์ต่อการพิสูจน์ ขยายความ
 ออกไปได้จนถึงกับว่า จะนำไปใช้กับบุคคลใดก็ได้ จะไปใช้
 ที่มุมโลกไหนก็ได้ จะใช้ในยุคไหน ในอดีต อนาคต ปัจจุบัน
 ก็ได้ และยิ่งกว่านั้น ยังอาจนำไปใช้ได้แม้ในนิรียโลก เทวโลก
 มารโลก พรหมโลก, หรือโลกไหนก็ตาม ถ้าหากจะมีอยู่ โดย
 กล่าวกันว่า ในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวงแล้ว ความทุกข์ยาก
 หรือกิเลสย่อมมีอยู่ในลักษณะอย่างเดียวกัน ! และย่อมแก้ไข
 ให้หายได้ด้วยโอสธอันประเสริฐในพระพุทธศาสนา ไม่ทำให้เกิด
 การเสพติด คือโง่เขลาบงายแต่ประการใด สมควรที่จะ
 ใช้เป็นหยูกยาสากลสำหรับโลก เรียกว่า ธรรมโอสธสำหรับ
 โลกได้โดยแน่แท้.

ปัญหาสุดท้ายเหลืออยู่ตรงที่ว่า เราจะทำให้เกิด
 อริยมรรคมืองค์แปดนี้ ขึ้นมาได้อย่างไร จะได้ชื่อว่าเราเป็น
 ผู้มียาหม้อใหญ่ที่จะป้องกันและรักษาโรคได้โดยสิ้นเชิง. ขอให้
 พุทธบริษัทเรามีความสนใจกับใจความสำคัญของพระพุทธ

ศาสนาในข้อนี้ให้มาก. ถ้าเรามีวิธีสนใจและศึกษาให้ถูกต้องแล้ว จะไม่เป็นของยากเลย. ขอให้เข้าใจว่าบุคคลในประเทศอินเดียในสมัยพระพุทธเจ้านั้น ก็ไม่ได้ฉลาดพิเศษอะไรไปกว่าคนในสมัยนี้, และยิ่งกว่านั้น เรายังจะเห็นได้จากหลักฐานในพระบาลีนั้นเองว่า คนเหล่านั้นก็แทบจะไม่รู้หนังสือ. คนในสมัยพระพุทธเจ้านั้น หายากที่สุดที่จะรู้หนังสือ. เพราะเหตุใด? เพราะเหตุว่ายังไม่มี การเรียนหนังสือ ยังไม่มี การใช้หนังสือ ยังไม่มีวัตถุที่เป็นสิ่งพิมพ์หรือเป็นเครื่องตีพิมพ์ ดังนี้ เป็นต้น. เขาไม่มีความจำเป็นจะต้องรู้หนังสือ ! และก็ไม่มี การศึกษาอะไรมากมายไปกว่านั้น ! แต่แล้วในที่สุด ก็ยังสามารถรับเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าไปได้ บรรลุมรรคผลข้อใดข้อหนึ่งได้ หรือทั้งหมดก็ได้. ทั้งนี้ก็เพราะความสนใจที่แท้จริง มีการประพฤติการกระทำที่ถูกต้องสมควรแก่ธรรม นั้นเอง.

อาตมาอยากจะยืนยันว่า ถ้าพวกเราสมัยนี้มีการกระทำที่ถูกต้องหรืออย่างน้อยที่สุด ก็มีความสนใจให้ถูกต้องแล้ว เชื่อว่าจะได้ผลเป็นอย่างเดียวกันกับสมัยพุทธกาล. ถ้าอาตมาจะได้ใช้วิธีอธิบายตามอัธโนมัตติบ้างในข้อนี้ หวังว่าจะได้รับอภัย. เพราะเหตุว่าเวลานี้น้อย ไม่สามารถจะบรรยาย

เรื่องใดให้ละเอียดได้ จึงต้องรวบรัด. เมื่อให้มีการรวบรัด
 อากัฏฐ์ก็จะขอชี้ชวนให้เลยไปสนใจ ในหลักพิเศษบางอย่าง
 ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง. พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า
 สัมมาทิฏฐิ ความเข้าใจหรือความเห็นอันถูกต้องนั้น เป็น
 เหมือนรุ่งอรุณของพระนิพพาน หมายความว่ารุ่งอรุณนั้น
 เป็นนิมิตอันแสดงว่าเวลาเที่ยงวันจะต้องมาถึง : ถ้าเราเห็น
 รุ่งอรุณแล้ว เราก็แน่ใจต่อเวลาเที่ยงวัน. ข้อนี้ฉันใด ถ้าเรามี
 สัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นเสมือนรุ่งอรุณของพระนิพพานแล้ว พระ
 นิพพานก็จะต้องมีมาโดยแน่นอน ฉะนั้น. เพราะฉะนั้นเราจึง
 สนใจในเรื่องที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐินี้ กันให้มากเป็นพิเศษเถิด.
 ความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดอยู่เป็นส่วนตัวในครอบครัวก็ตาม,
 ในบ้าน ในเมือง ในประเทศชาติ หรือในโลกก็ตาม ล้วนแต่มี
 มูลเหตุมาจากการขาดสัมมาทิฏฐินี้ทั้งนั้น.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “**สมมมาทิฏฐิสมาทานา สพฺพํ
 ทุกขํ อปฺยจฺจุํ**” ซึ่งแปลว่า สัตว์ทั้งปวง ล่วงพ้นจากความทุกข์
 ทั้งปวงได้โดยอำนาจสัมมาทิฏฐิ ดังนี้. เราจึงพิจารณาดูให้ดี
 ท่านทรงใช้คำว่าสัตว์ทั้งปวง, ท่านทรงใช้คำว่าทุกข์ทั้งปวง, และ
 ว่าทุกข์ทั้งปวงสิ้นไปด้วยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ. สัมมาทิฏฐินี้

นอกจากจะเป็นรุ่งอรุณของนิพพานแล้วยังเป็นรุ่งอรุณของ
 กุศลธรรมทั้งหลายอีกด้วย คือสัมมาทิฏฐินี้ เป็นตัวนำที่ดี
 คือนำให้เกิดธรรมะชื่ออื่น ตามขึ้นมาอย่างครบถ้วน. พระองค์
 ตรัสว่า “สมมาทิฏฐิสฺส ภิกขเว สมมาสงกปโป ปโหติ,
 สมมาวาจา ปโหติ” ดังนี้เป็นต้น ในบาลีจัตตาริสกสูตร^๑ ซึ่งมี
 ใจความว่า สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา เป็นต้น ของบุคคลผู้
 มีสัมมาทิฏฐิ นั้น ย่อมบริบูรณ์. หรือถ้ากล่าวกลับกันอีกทาง
 หนึ่งว่า เมื่อมีสัมมาทิฏฐิบริบูรณ์แล้ว สัมมาสังกัปปะคือความ
 ปราศจากไฟฝืนที่ถูกต้อง ก็จะบริบูรณ์ตาม, การพูดจาที่ถูกต้อง
 ก็จะบริบูรณ์ตาม, การทำการงานที่ถูกต้อง จะบริบูรณ์ตาม,
 การเลี้ยงชีวิตชอบก็จะบริบูรณ์ตาม, การพยายามชอบ ก็จะ
 บริบูรณ์ตาม, การมีสติสัมปชัญญะโดยชอบ ก็จะบริบูรณ์ตาม,
 การมีสมาธิมั่นชอบ ก็จะบริบูรณ์ตาม, การมีญาณหรือความ
 รู้ชอบ ก็จะบริบูรณ์ตาม, สัมมาวิมุตติ การหลุดพ้นชอบก็จะ
 บริบูรณ์ตาม, ทั้งนี้ ด้วยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ โดยถือว่า
 สัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำ: ถ้าเราพิจารณากันในข้อนี้ ก็จะเห็น
 จริงว่า ถ้าขาดความเข้าใจหรือความรู้อันถูกต้องเสียแล้ว

๑. บาลี มหาจัตตาริสกสูตร อปฺป. ม. ๑๔/๑๘๓/๒๗๕.

สิ่งต่างๆ ก็จะดำเนินไปผิดหมด. โดยนัยนี้ เราจึงเห็นพ้องกับพระพุทธเจ้า โดยไม่มีข้อยกเว้นแต่ประการใด ในข้อที่พระพุทธองค์ตรัสว่า เมื่อสัมมาทิฏฐิบริบูรณ์แล้ว องค์มรรคอีก ๗ องค์ที่เหลือ ก็จะบริบูรณ์ตาม และผลคือญาณและวิมุตติก็บริบูรณ์ตาม, ดังนี้ เป็นต้น ; เราจึงควรสนใจในสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐินี้ ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไปอีก.

คำว่า สัมมาทิฏฐิ นี้ ตามตัวหนังสือแปลว่า ความเห็นหรือความเข้าใจอันถูกต้อง. ถูกต้อง ก็คือตรงตามที่เป็นจริงว่าสิ่งอะไรเป็นอะไร. อย่าได้หลงดีเป็นชั่ว หลงเห็นผิดเป็นชอบ, อย่าได้หลงเห็นกงจักรเป็นดอกบัว, ดังนี้ เป็นต้น. การที่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรนั้น หมายถึงการรู้ว่าควรทำอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไร ต่อสิ่งนั้นๆ และผลจะเกิดขึ้นอย่างไร นั้นเป็นใจความสำคัญ.

สัมมาทิฏฐิ นั้น โดยทั่วไปในพระบาลี จำแนกเป็นการรู้ว่าอะไร เป็นทุกข์ อะไร เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไร เป็นสภาพแห่งความไม่มีทุกข์ที่แท้จริง และอะไร เป็นวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความไม่มีทุกข์นั้น.

นอกจากนั้น ยังมี การจำแนกสัมมาทิฏฐิเป็นอย่างอื่น เช่นจำแนกเป็นการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา : เห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำความหนักอกหนักใจ ให้แก่บุคคลที่เข้าไปยึดถือว่าเป็นเจ้าของ, และมีลักษณะไม่เชื่อฟังใคร ไม่อยู่ในอำนาจของใคร, ทั้งไม่เป็นตัวของมันเอง, แต่เป็นไปตามอำนาจเหตุ ตามอำนาจปัจจัย ไม่เป็นไปตามความปรารถนาของผู้ใดทั้งสิ้น, ดังนี้ก็มี.

สัมมาทิฏฐิ ในที่บางแห่ง ระบุให้รู้ลักษณะของกรรม คือ การกระทำและผลที่จะบังเกิดขึ้นจากการกระทำ เป็นกรรมดี กรรมชั่ว ผลดีผลชั่ว, และวิธีที่จะทำจิตให้ขึ้นสูงเหนืออำนาจของกรรม ไม่เกี่ยวข้องกับผลกรรม ทั้งที่ดีและชั่วอีกต่อไป ดังนี้ก็มี.

ในที่บางแห่ง ทรงจำแนกสัมมาทิฏฐิไว้เป็นลักษณะของการรู้ปฏิจจสมุปบาท คือแสดงให้รู้ตามลำดับๆ ว่าทุกข์เกิดมาจากอะไร, เห็นว่าเกิดมาจากชาติ ภพ อุปาทาน ตัณหา จนกระทั่งเห็นว่าเป็นเกิดมาจากอวิชชา ; จะดับไปก็เพราะการดับตามลำดับ กระทั่งดับอวิชชา ดังนี้ก็มี.

แต่ถ้าเราจะพิจารณากันโดยนัยทั้งหมดนี้แล้ว ก็จะกว้าง

ขวางพิสดาร จนเหลือที่จะวิชันหาให้หมดได้ในโอกาสอันน้อย
 นี้ อาตมาจึงขอย้ำในข้อที่ว่า เราควรมี วิธีลัด ๆ สั้น ๆ ที่
 ทำให้เข้าถึงตัวสัมมาทิฏฐิ ได้โดยเร็ว ชนิดที่อยู่ในวิสัยหรือ
 ความสามารถของบุคคลทุกคน แม้ที่ไม่รู้หนังสือ เช่นเดียวกับ
 กับพระอรหันต์ส่วนมากครั้งพุทธกาลไม่รู้หนังสือ. บางองค์
 ก็เป็นคนแก่เฒ่า งก ๆ เจิ่น ๆ ได้ฟังพระธรรมคำสอนของ
 พระพุทธเจ้าแล้ว ก็เป็นพระอรหันต์ได้ที่ตรงนั้นเอง คือตรง
 พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเอง ดังนี้เป็นต้น. นี่
 เพราะอำนาจแห่งอะไร ? นี่ ก็เพราะอำนาจของสัมมาทิฏฐิที่
 ดำเนินไปถูกทาง ดังกล่าวแล้ว ว่าเป็นอย่างลัด ๆ สั้น ๆ.

สัมมาทิฏฐิที่ว่าลัด ๆ สั้น ๆ นั้นได้แก่สรุปความหมาย
 ของความรู้ ความเห็น หรือความเข้าใจอันถูกต้อง ว่าหมายถึง
 รู้ หรือเห็น หรือเข้าใจ ว่าอะไร เป็นอย่างไร โดยแท้จริง.
 ถ้าสรุปให้สั้นที่สุดกันแล้ว อาตมาอยากจะยืนยันว่า ได้แก่
 ความรู้ ความเห็น หรือความเข้าใจ อันถูกต้องในข้อที่ว่า
 “ไม่มีอะไรที่น่าเอาและน่าเป็น”. ประโยคสั้น ๆ ว่า “ไม่มีอะไร
 ที่น่าเอาและไม่มีอะไรที่น่าเป็น” นี้เท่านั้น เป็นใจความสำคัญ
 ที่จะอมใจความของคำว่า สัมมาทิฏฐิไว้ โดยสั้นเชิง.

ความรู้ความเข้าใจถูกต้อง ว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอนำเป็น” นี้จำแนกได้ออกเป็นหลายทาง เช่นว่าไม่นำเอนำเป็น ก็เพราะมีความหมายว่าทุกสิ่งมันเป็น “เชื้อโรค” มันเป็น “รังโรค”. เมื่อมันล้วนแต่เป็นเชื้อโรค มันล้วนแต่เป็นรังโรค แล้วจะไปเอาไปเป็นเข้าอย่างไร. ทำไมอาตมาจึงว่ามันเป็นเชื้อโรครังโรค ? เพราะว่าถ้าไปเอาเข้าแล้ว หรือไปเป็นเข้าแล้ว ก็เหมือนกับไปเพิ่มเชื้อเพลิงให้แก่กิเลสตัณหาบ้าง หรือว่าเป็นการให้เชื้อเพลิงอันใหม่แก่กิเลสที่ยังไม่เคยเกิดบ้าง. สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่นำเอนำเป็นเช่นนี้ โดยสรุปก็เพราะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

แต่ประโยคว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอนำและนำเป็น” นี้ ก็มีอันตรายอยู่บ้างเหมือนกัน สำหรับบุคคลที่ฟังผิด. ถ้าเข้าใจประโยคว่า “ไม่นำเอนำ นำเป็น” ผิดแล้ว ก็จะให้โทษ เช่นเดียวกับที่ถ้าเข้าใจถูกต้องแล้ว จะให้คุณ. เพราะฉะนั้น เราจะต้องทำความเข้าใจในส่วนนี้กันให้มากเป็นพิเศษ.

ในข้อแรก พิจารณากันถึง คำว่า “เอนำ”. ในบรรดาสิ่ง ที่คนเราต้องการ จะเอนำ-จะเอนำ กันนั้น ถ้ากล่าวโดยสรุปแล้ว ก็หมายถึงมนุษย์ สมบัติ หรือสววรรค์สมบัติ. มนุษย์สมบัติ

หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา; สวรรค์สมบัติ ก็หมายถึงสิ่งที่
ทั้งมนุษย์และเทวดาปรารถนา. แต่แล้วในที่สุดทั้งสองสมบัตินี้
ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าความสุขสนุกสนาน เอรีดอรรอย ทางเนื้อ
ทางหนัง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ.
ความสุขที่เป็นอย่างมนุษย์สมบัตินั้น ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่ค่อยจะ
ได้ตามความปรารถนา. ที่เป็นสวรรค์สมบัตินั้น เป็นไปตาม
ความปรารถนามากกว่า. นี้เรียกว่าสิ่งที่สัตว์ทั่วไปจะเอา. แต่
พึงเข้าใจเสียด้วยว่า นิพพานสมบัตินั้น หมายถึงความสงบที่
เกิดมาจากการไม่เอาอะไรเลย : ต่อเมื่อไม่เอาอะไรเลย จึงจะ
ได้นิพพานสมบัติ นั้นมา.

ส่วน คำว่า “เป็น” นั้น หมายถึงการเป็นอะไร ๆ ตามที่
มนุษย์หรือเทวดาต้องการจะเป็น. ถ้าจะเข้าใจในข้อนี้ดี ก็ต้อง
พิจารณาถึงความ เป็น ที่เป็นกันอยู่จริง ๆ ตามที่มนุษย์เรา
เป็น ๆ กันอยู่; แล้วพิจารณาต่อไปให้เห็นจริงว่า ภาวะอย่าง
ไหนบ้างที่น่าเป็น. ตัวอย่าง เช่นท่านทั้งหลายบางคนเคยเป็น
บิณฑาแล้ว จงพิจารณาเถิดว่า ความเป็นบิณฑานั้น น่าสนุกที่
ตรงไหน. คนหนุ่ม ๆ ที่ยังไม่เคยเป็นบิณฑา อาจจะรู้สึกว่ามัน
ก็ได้. แต่ถ้าคนที่เคยเป็นบิณฑาเต็มที่แล้ว ก็คงจะสั่นหัวว่า

ไม่น่าสนุกเลย. การเป็นแม่ ก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่เคยเป็นแม่ มาจนแก่เฒ่าแล้ว ก็ารู้สึกว่าน่าสั่นหัว. การเป็นบุตร ก็ไม่มี ความน่าสนุกที่ตรงไหน. พิจารณาต่อไปถึงการเป็นนาย กับ การเป็นบ่าว. คู่นี้ก็ทำนองเดียวกัน : การเป็นนาย จะน่าสนุก ได้อย่างไรในเมื่อมีความรับผิดชอบมากมาย. การเป็นบ่าวก็ ไม่น่าสนุก ในการที่จะต้องรับใช้. การเป็นลูกจ้างหรือนายจ้าง ก็ไม่สนุก. แม้ที่สุด แต่การเป็นหญิงหรือการเป็นชาย ผู้ที่ เข้าใจถึงความหมายของการเป็นหญิง เป็นชายอย่างแท้จริง มาแล้ว ก็คงจะสั่นหัว. แม้การเป็นสามีภรรยาก็เช่นเดียวกัน : เมื่อคำนึงถึงการที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้สมบูรณ์ ตาม หน้าที่ของสามีภรรยาแล้ว ก็คงจะต้องสั่นหัว.

พิจารณาถึง คู่ที่น่าสนใจต่อไปอีก คือการเป็นผู้แพ้ ผู้ชนะ : ความเป็นผู้แพ้นั้น ใครๆ ก็จะต้องสั่นหัว. แต่ถ้า พิจารณาให้ดี ความเป็นผู้ชนะก็ยังไม่สั่นหัวเช่นเดียวกัน เพราะว่าผู้ชนะย่อมจะต้องลงทุนมาก ! ผู้ชนะย่อมจะต้อง ประสพเวร ! ผู้ชนะจะต้องนอนไม่หลับยิ่งกว่าผู้แพ้ ! ดังนี้ เป็นต้น. คู่ต่อไป คือผู้ถูกเอาเปรียบ และผู้เอาเปรียบเขา พิจารณาดูเถิด ผู้ถูกเขาเอาเปรียบนั้นคงไม่นึกสนุกแน่. แต่

ผู้เอาเปรียบผู้อื่นได้ตามความปรารถนาเล่า น่าสนุกไหม, ผู้ที่เคยรู้รสชาติแล้ว ก็ยังจะสันทัดเช่นเดียวกัน เพราะเป็นการนำมาซึ่งความยุ่งยากลำบากใจ ต้องระแวงภัย จะต้องตกเป็นผู้ถูกเอาเปรียบกลับคืน ในโอกาสหนึ่ง. ผู้ถูกเขาทำ และผู้กระทำเขาก็ตกอยู่ในทำนองเดียวกัน.

ทั้งนี้พิจารณากันในแง่อื่นต่อไปอีก คือการเป็นคนและการเป็นสัตว์ ; เป็นคนสนุกไหม ? เป็นสัตว์สนุกไหม ? เป็นสัตว์ก็มีแต่ความทุกข์ไปตามประสาสัตว์, เป็นคนก็มี ความทุกข์ไปตามประสาคน. อีกกลุ่มหนึ่ง คือการเป็นมนุษย์และเทวดา : เป็นมนุษย์ ก็มีความทุกข์อย่างมนุษย์; เป็นเทวดา ก็มีความทุกข์อย่างเทวดา. ท่านทั้งหลายอาจเข้าใจตามที่เขาเข้าใจกันโดยมากว่าเป็นเทวดาสนุก. แต่ขอให้เข้าใจว่า เป็นเทวดา ก็ยังมีปัญหามากเท่าๆ กับมนุษย์ ยังถูกกิเลสเสียบแทงมากเท่ากับมนุษย์, ยังมีปัญหาเรื่องความเกิดความแก่ ความเจ็บ และความตาย มากเท่าๆ กับมนุษย์. พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เองในที่แห่งหนึ่ง^๑ ว่า พวกเทวดาก็

๑. บาลี อิติวุตตกะ ขุททกนิกาย ๒๕/๒๘๕. ๒๕๐/๒๖๑.

เดือดร้อนในข้อที่ว่าตายแล้ว จะไปเกิดที่ไหนดี, พวกเทวดาตายลง จะไปหาสุคติกันที่ไหน ? นี่ก็เป็นปัญหาหนักใจของพวกเทวดา. แต่ในที่สุด ก็ยุติว่ามนุษย์โลกนี้แหละ คือสุคติของเทวดา. เทวดาจึงปรารถนาที่จะมาเกิดในมนุษย์โลก อันเป็นที่เกิดของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อได้สิ่งเหล่านี้ ซึ่งในเทวโลกไม่มี. มนุษย์โลก จึงเป็นสุคติของพวกเทวดา. ถ้าพิจารณาถึงคนบางเหล่า ที่หลงใหลในเทวโลกว่า เป็นสุคติ จนทุ่มเทพริทย์สมบัติเพื่อเทวโลกตามความละเมอเพื่อฝันนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่าอยู่ในลักษณะที่น่าสมเพชเพียงไร. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสความข้อนี้ไว้เป็นเครื่องเตือนสติว่า สุคติ-สุคติ หรือโลกที่เป็นสุขนั้น หมายถึงที่มีมีธรรมะของพระพุทธเจ้า หรือมีพระรัตนตรัยดังนี้เป็นต้น. พวกเทวดาผู้มัวเมาอยู่ในกามสุขยิ่งไปกว่ามนุษย์ แล้วจะนำเลื่อมใส นำบูชาอย่างไร ขอให้ลองคิดดูว่าจะน่าสนใจไหม ในการที่จะเป็นเทวดา.

ที่นี้ถ้าเรา พิจารณาให้ละเอียดลึกซึ้งต่อไป ถึงข้อที่ว่า ถ้าเป็นมนุษย์เป็นเทวดา หรือเป็นสัตว์ ไม่น่าสนุกแล้ว ลองเป็นกอนดิน ก้อนหินก้อนดูบ้าง ดังนี้จะสนุกไหม ? เป็นต้น

ผัก ต้นหญ้า เป็นมดเป็นแมลง เป็นนกเป็นหนูดูบ้าง จะ น่าสนุกไหม ? พิจารณาไปๆ ในที่สุด ก็จะสั่นหัวไปตาม ๆ กัน. เหลียวมาทางมนุษยโลกอีกครั้งหนึ่ง มาพิจารณาดูโดย ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีกว่าความเป็นอย่างไรบ้าง ที่น่าเป็น. ถ้าเป็นคนโง่ ก็มีความทุกข์ไปตามประสาคนโง่, คนฉลาด ก็ มีความทุกข์ไปตามประสาคนฉลาด และยิ่งจะมีทุกข์มากกว่า คนโง่. คนมีอำนาจวาสนา ก็มีความทุกข์ความหนักไปตาม ประสาคนมีอำนาจวาสนา. คนไร้อำนาจวาสนา ก็มีความ ทุกข์ความลำบากไปตามแบบของคนไร้อำนาจวาสนา. ถ้า พิจารณาในลักษณะที่ต้องทนทรمانกันแล้ว ก็ยิ่งจะเหมือน กัน มีหัวอกอันเดียวกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน ต้องมีปัญหา เนื่องด้วยการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ; จึงไม่มีการได้ เปรียบเสียเปรียบอะไรกันเลย.

พิจารณาดูให้ดียิ่งขึ้นไปอีกคู่หนึ่ง คือการเป็นคนดี และคนชั่ว : คนชั่วก็ต้องมีความทุกข์ไปตามประสาคนชั่ว ส่วนคนดีก็ยังมีความทุกข์ไปตามประสาคนดี ; จะดีชนิด ไหน จะดีอย่างมนุษย์ จะดีอย่างเทวดา ก็มีความทุกข์ไปตาม ประสาของคนดีแบบนั้นๆ ดังนี้. ยิ่งไปกว่านั้นอีกคู่หนึ่ง ก็คือ

การเป็นคนมีบุญกับคนมีบาป. คนมีบาป ก็ต้องมีความทุกข์ไปตามประสาคนมีบาป. คนมีบุญ ก็ต้องมีเรื่องทุกข์ไปตามประสาของคนมีบุญ ไม่มีใครจะได้เปรียบกว่ากัน. คนมีบุญก็มีปัญหาเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, มีปัญหาเรื่องบังคับสิ่งต่างๆ ไม่ได้, ยังต้องหัวเราะบ้าง ยังต้องร้องไห้บ้าง สลับกันไปเหมือนกับคนมีบาป.

ในที่สุด เราก็มาถึง คู่สุดท้าย ที่เรียกว่า คนมีสุขกับคนมีทุกข์. คนมีทุกข์นั้น หมายถึงคนมีทุกข์อยู่ในตัวแล้ว. ส่วนคนมีสุข ก็คือคนมีทุกข์นั่นเอง เพราะว่าความสุขตามความหมายของคนธรรมดาสามัญหรือปุถุชนนั้นก็คือความทุกข์ที่เคลือบน้ำตาล เป็นความสุขเหมือนกับเหยื่อที่หุ้มเบ็ดไว้เป็นสุขด้วยกงจักรที่เขากำลังเห็นว่าเป็นดอกบัว. มันจะเป็นความสุขของคนชนิดไหน ก็ล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือทำให้เกิดความหนักใจ ความหึงหวง ความวิตกกังวลต่างๆ นานา. นี้เรียกว่า เป็นความสุขตามประสาโลกียะ. ยกเว้นความสุขประเภทที่เป็นพระนิพพาน ซึ่งที่แท้ท่านไม่ได้เรียกว่าความสุขเลย ท่านเรียกว่า ที่สุดทุกข์เท่านั้น.

สิ่งที่เรียกว่า ความสุขทุกชนิด นั้น ย่อมหมายถึงความ

พอใจกำลังสบายอึดอึดใจ ตามที่กิเลสตัณหาได้เหยื่ออะไร มาตามต้องการเท่านั้น. แม้จะพิจารณากันถึงความสุขที่เกิด แต่สมาธิหรือฌาน หรือสมาบัติก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่าความสุขนั้น ๆ เป็นเวทนาที่ไม่เที่ยง ยังเปลี่ยนแปลง ยังทำ ความหนักใจให้แก่บุคคลที่เข้าไปยึดถือว่าเป็นเจ้าของ. พวกที่เป็นนักสมาบัติหรือพวกพรหมนั้น ก็ยังมีปัญหาเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ยังมีปัญหาเรื่องตัวตน. พรหมทั้งหลายนั้นแหละ ยิ่งมีความรู้สึก “ตัวกู” หรือ “ของกู” ชนิดที่ละเอียดสุขุม ยิ่งไปกว่าพวกมนุษย์. พวกพรหมเหล่านั้นยังมีสัkkายทิฏฐิ ยิ่งไปกว่ามนุษย์ ยังยึดถืออัตตาตัวตนแน่นแฟ้น ยิ่งกลัวตาย เหมือนกับมนุษย์ ; จึงเป็นอันว่าคนมีสุขแม้ชั้นพรหม ก็คือ คนมีทุกข์แบบหนึ่ง ตามแบบของเขาเหล่านั้นเอง.

ในที่สุด เราก็เหลืออยู่แต่ สิ่งกลาง ๆ สิ่งหนึ่ง คือ ว่าลองเป็นตัวตนเฉย ๆ, อย่าเป็นคนดีคนชั่ว เป็นคนมีบุญ มีบาป คนสุขคนทุกข์อะไรเลย ลองเป็นแต่ตัวตนเฉย ๆ ดังนี้ ดูอีกทีหนึ่ง แล้วพิจารณาดูว่าจะน่าเป็นหรือไม่. ในที่สุด ก็ จะพบความจริงเหมือนกันอีกว่า ถ้ายังมีความรู้สึกตัวตน หรือตัวกูอยู่เพียงใดแล้ว ก็จะต้องแบก “ตัวกู” นั้นแหละ

อยู่ร่ำไป เหมือนกับแบกภูเขาชนาคภูเขาคิมาลัย ไว้เหนือจิตใจอยู่เนืองนิตย์. เมื่อเป็นห่วงตัวกูและอะไร ๆ เกี่ยวกับตัวกูอยู่ดังนี้ ก็เป็นผู้มีทุกข์ชนิดหนึ่ง ไปตามแบบของการยึดถือตัวตนล้วน ๆ.

พระอรยบุคคลชั้นต้น ๆ ก็ยังมีความรู้สึกเป็นตัวเป็นตนอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ; พระอรหันต์พวกเดียวเท่านั้น ที่ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นอะไรเลย. การเข้าใจว่าพระอรหันต์ท่านมีความรู้สึกของท่านเป็นพระอรหันต์ หรือยึดถือตัวว่าเป็นพระอรหันต์นั้น คือความเขลาหรือมกมายอย่างยิ่ง. ต่อเมื่อไม่มีความอยากเป็นอะไรเลย จึงจะเป็นพระอรหันต์. ถ้ายังมีความอยากเป็นพระอรหันต์อยู่เพียงใดแล้ว อย่าหวังเลยว่าจะเป็นพระอรหันต์. เพราะฉะนั้นพระอรหันต์จึงได้แก่บุคคลที่หมดความอยากเป็นอะไร ๆ โดยสิ้นเชิง, แม้แต่อยากเป็นตัวตนเฉย ๆ ก็ไม่มีดังนี้เป็นต้น. โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่า การไม่อยากเป็นอะไรเลยนั้นแหละ หมายถึงความเข้าใจอันถูกต้องว่า “ไม่มีอะไรน่าเป็น”.

ปัญหาเหลืออยู่ต่อไป ว่า ถ้าไม่อยากเอาอะไร ไม่อยากเป็นอะไรโดยสิ้นเชิงแล้ว คนเราจะมีชีวิตอยู่กันได้อย่างไร ?

เราจะทำงานกันไปทำไม ? ดังนี้ เป็นต้น. ถ้าปัญหาข้อนี้มีเกิดขึ้นในใจของบุคคลผู้ใดแล้วอาตมาขอร้องให้พิจารณากันให้กว้างออกไปถึงลักษณะของพระพุทธเจ้า เป็นข้อแรกก่อน. พระพุทธเจ้าท่านหมดความรู้สึกรู้สึกยึดถือว่าตัวตน หรือของตน โดยสิ้นเชิง. พระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านหมดกิเลสที่เป็นเหตุให้อยากเอาอะไร อยากเป็นอะไร โดยสิ้นเชิง แต่ทำไมท่านจึงมีชีวิตอยู่ได้ และท่านยังทำงานมากกว่าพวกเราเสียอีก.

พระพุทธเจ้าท่านทำงานมากกว่าพวกเรา คือท่านจะต้องตื่นตั้งแต่ยังดึกอยู่ เพื่อจะนั่งพิจารณาพิจารณาตลอดไป ยังสัตว์โลกทั้งปวงว่า ใครที่ไหนอยู่ในลักษณะเช่นไร ควรจะไปจัดการกับเขาอย่างไร. ตื่นเช้าท่านก็ไปโปรดคือหาโอกาส ทรมานหรือทำประโยชน์แก่บุคคลนั้นจนได้. ตอนบ่าย ท่านก็สั่งสอนชาวบ้าน. ตอนค่ำ ท่านสอนภิกษุสงฆ์. ตอนเที่ยงคืน ท่านก็แก้ปัญหของพวกเทวดา, ซึ่งอธิบายกันว่าได้แก่พวกวรรณกะษัตริย์ หรือเจ้านาย ซึ่งไม่มีเวลาว่างในเวลากลางวัน. นี่แสดงว่า ท่านทำงานมากกว่าพวกเรา ทั้งที่จิตใจของท่านไม่้อยากเอาอะไร ไม่อยากเป็นอะไร.

ที่นี้ สำหรับพวกเราเล่า จะมีคำตอบอย่างไรในปัญหาข้อนี้. คำตอบในปัญหาข้อนี้ สำหรับพวกเราก็คือว่า พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นอุบายสำหรับให้เราเป็นอยู่อย่างผาสุก ไม่ต้องเป็นทุกข์ แต่ก็ทำอะไร ๆ ได้ทุกอย่าง. ที่ว่าเป็นอุบายนั้นหมายความว่าให้เรามองเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเสียก่อน ว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น แล้วเรารู้สึกตัวทำหรือเอา หรือเป็น ต่อสิ่งเหล่านั้น ไปในลักษณะที่เหมาะสมกับความจริงที่ว่ามันไม่ใช่ว่าสิ่งที่น่าเอาน่าเป็น คือ มันเป็นสิ่งที่เราไม่ควรจะมอบกายถวายชีวิตหรือยอมตัวเป็นบ่าวเป็นทาสของมัน. เราทำ หรือเกี่ยวข้องกับมัน ด้วยสติสัมปชัญญะในข้อที่ว่ามันไม่มีคุณค่าถึงกับต้องเทิดทูนบูชา. เราทำไปเท่าที่สติปัญญาอำนวยให้เราทราบ ว่า เราควรจะจัดการกับสิ่งที่ไม่น่าเอาไม่น่าเป็นเหล่านี้ อย่างไรเท่านั้น. ถ้าปัญหามีว่าเราจะต้องทำงานกันไปทำไม ? คำตอบก็มีว่า แม้ว่าเราไม่อยากจะเอาอะไร ไม่อยากเป็นอะไร แต่เมื่อร่างกายหรือชีวิตยังอยู่ ก็ควรจะใช้ไปในทางที่จะทำความดีให้แก่ผู้อื่นบ้าง, และใช้ไปในการทำให้เราเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งปวง ในลักษณะที่จะทำให้เราถอนการเอา การเป็น ออกได้สิ้นเชิง นั่นเอง.

หลักในพระพุทธศาสนา ก็รับรองว่า เราไม่อาจจะ
 ปล่อยวางสิ่งใดได้ถ้าหากว่าเรายังไม่ได้ดูบลำสิ่งนั้น อย่าง
 ครบถ้วนบริบูรณ์ ให้เข้าใจแจ่มแจ้งเสียก่อน, เช่นสิ่งที่เรียก
 ว่าชีวิตนี่คืออะไร เรายังไม่อาจเข้าใจได้ เว้นไว้แต่เราจะต้อง
 ผ่านชีวิตนี้ไปอย่างถูกต้องบริสุทธิ์บริบูรณ์เสียก่อน. โดย
 เหตุนี้แหละ เราจะต้องทนเป็นคน, ทนศึกษาความเป็นคน,
 ทนศึกษาสิ่งที่เรียกว่าชีวิต จนกว่าจะเข้าใจว่า มันคืออะไร
 โดยถูกต้องแล้ว เราจึงจะปล่อยวางสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น
 สลัดทิ้งออกไปโดยสิ้นเชิง ที่เรียกว่าลุดึงพระนิพพาน. สรุป
 ใจความสั้น ๆ ว่า การทำงานให้ดีที่สุด ตามที่มนุษย์
 จะพึงทำได้ นั่นแหละ คือวิถีทางที่จะทำให้บรรลุถึง
 พระนิพพานได้ง่ายขึ้น เพราะว่าการทำการงานนั้น ทำให้
 เข้าใจโลก ทำให้เข้าใจชีวิต ทำให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายทั้งปวง
 ว่าไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น อย่างแท้จริง. ถ้าเราจะไปพูดเอาเอง
 เดียวนี้ ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
 ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ดังนี้ ก็คือคนโกหกตัวเอง หลอกหลวง
 ตัวเอง และยังจะหลอกหลวงคนอื่นด้วย เพราะเราไม่อาจจะ
 มองเห็นความจริงข้อนั้น และก็เป็นการพูดไปตามความ

อวดดี. เราจะต้องผ่านสิ่งเหล่านี้ไปโดยถูกต้องเสียก่อน จึงจะมองเห็นว่าสิ่งทั้งปวง ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น.

อีกประการหนึ่ง ที่สำคัญที่สุด ซึ่งเราจะต้องทำ ในการเอา หรือในการเป็นสิ่งที่ทั้งหลายทั้งปวงให้ถูกต้องตามความเป็นจริงของมัน ; ข้อนี้ได้แก่ ความที่มันเป็นของไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น แต่เราก็ต้องไปเข้าเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็นให้ถูกต้องตามวิธี เราจึงจะเชื่อว่าผู้ประสพความรู้ที่ถูกต้อง ดำเนินชีวิตจิตใจไปในลักษณะที่สูงขึ้นไปตามลำดับ, มีความสะอาด สว่าง สงบเย็น เพิ่มขึ้นตามลำดับ. การที่จะนอนคิดฝันเอา ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในพระนิพพานนั้น อันนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยยาก หรือเป็นไปได้ไม่ได้. ธรรมะทั้งหลายจะต้องเกิดจากการผ่านสิ่งต่าง ๆ มาด้วยตนเองแล้วทั้งนั้น จึงจะรู้ว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. ยกตัวอย่างง่าย ๆ เมื่อตะกี้นี้ ที่ว่าการถามว่าการเป็นพ่อเขานั้นสนุกไหม. คนที่ไม่เคยเป็นพ่อเขามาก่อน จะรู้ได้อย่างไร ว่ามันน่าสนุกหรือไม่น่าสนุก. ถ้าเกณฑ์ให้เด็ก ๆ ตอบ ก็คงจะผิดโดยสิ้นเชิง. แม้เกณฑ์ให้คนแก่ ๆ ตอบ บางคนที่เป็นคนโง่ ก็คงจะตอบผิด, เว้นไว้แต่จะเป็นคนที่มีสติปัญญา ลืมนตาแล้ว ผ่านความเป็น

บิดามาอย่างถูกต้องพอสมควรแล้วเท่านั้น จึงจะตอบปัญหา
 ที่ว่าการเป็นพ่อเขานั้นสนุกไหมดังนี้เป็นต้น ได้ถูกต้อง.
 เพราะเหตุฉะนั้นแหละ ถ้าใครก็ตาม ต้องการจะข้ามให้พ้น
 จากโลกนี้ ไปสู่โลกุตตระแล้ว ก็มีวิธีเดียวเท่านั้น คือจะต้อง
 เดินข้ามโลกนี้ไปให้ดีๆ ในลักษณะที่ว่ามันเป็นโลกที่ไม่น่าเอา
 ไม่น่าเป็น แต่เราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยให้ถูกวิธี ตามความหมาย
 ที่ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น จนกระทั่งเกิดความรู้แจ้งขึ้นมาจริงๆ
 ปฏิบัติถูกต้องสิ่งทั้งปวงได้จริง ๆ จนใจของเราอยู่เหนือความ
 ทุกข์ เป็นจิตใจที่ความทุกข์ท่วมไม่ถึง เหมือนกับเกาะที่
 น้ำท่วมไม่ถึง ฉันทใดก็ฉันทนั้น.

การที่มีสัมมาทิฐิ รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้องตาม
 เป็นจริงนี้ เป็นสิ่งสำคัญ หรือเป็นหลักสำคัญในพระพุทธ
 ศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสรรเสริญไว้เป็นอันมาก
 และให้ถือเอาเป็นหลักแต่อย่างเดียว เพื่อเป็นเครื่องทำความ
 ดับทุกข์สิ้นเชิงได้ ดังนี้ เมื่อเรามีความรู้ลึกในข้อที่จะไม่เอา
 ไม่เป็นอยู่เป็นประจำแล้ว ก็เลศตัณหาที่ไม่ครอบงำจิตใจ
 ของเรา แต่มีสติปัญญามาอยู่แทน : จิตใจของเราเปรียบ
 เหมือนแก้วใส หรือบัลลังก์อันหนึ่ง, ถ้ากิเลศตัณหาขึ้นมานั่ง

บัลลังก์แทน ก็จะมีบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกิเลส ตัณหา. ถ้าปิดกิเลสตัณหาลงไป ให้สติปัญญาหรือสัมมาทิฐิ ขึ้นมานั่งแทน ก็จะมีบันดาลสิ่งทั้งหลายให้เป็นไปได้โดย ถูกต้อง. สัมมาทิฐิเป็นเหตุให้เกิดการพุดถูก ทำถูก คิดถูก ที่จะทำความรอดพ้นให้แก่ตนได้โดยสิ้นเชิงจริง ๆ เพราะ เป็นการทำให้จิตละวางสิ่งทั้งปวง แล้วน้อมไปสู่ความดับไม่เหลือ คือพระนิพพาน อยู่ได้โดยอัตโนมัติ.

เรายังมีความหวังครั้งสุดท้าย อีกข้อหนึ่งว่า เราทุกคน จะต้องตาย ! แต่ขณะเมื่อจะแตกตายทำลายจันทรันั้น ก็ยังเป็น โอกาสอันสำคัญ ที่จะทำความดับทุกข์ให้แก่ตน. เปรียบเหมือน เราเมื่อตกบันไดแล้ว ก็จะต้องพลอยกระโจนให้เหมาะ ๆ ถ้าเรา กระโจนได้พอเหมาะ ก็เลยปลอดภัย และถึงได้เลย. การรู้ว่า อะไร ๆ ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ประจำใจอยู่เสมอนั้นแหละ จะทำให้เราปล่อยวางสิ่งทั้งปวงได้ ในขณะที่จะดับสังขาร. แม้แต่เราจะถูกรถยนต์ชน ล้มลงอยู่ใต้รถยนต์ จวนจะขาดใจ ตายอยู่ใต้รถยนต์ในนาที่นั้น แต่ถ้าเรามีความรู้สึกที่ถูกต้องใน ข้อที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น ประจำใจอยู่ก่อนแล้ว ก็อาจจะเกิดการปลงตก หรือ

ปล่อยวางขึ้นได้ แม้ที่ได้รยนต์และกลายเป็นพระอรหันต์
ผู้หลุดพ้นจากทุกข์ได้ แม้ที่ได้รยนต์นั่นเอง ! นี่เรียกว่าเป็น
ผู้ที่เอาตัวรอดได้ แม้กระทั่งในวาระสุดท้าย !

ข้อที่บุคคลกลัวกันนัก ว่า ถ้าเราไม่เอาอะไร ไม่เป็น
อะไรเสียเลยแล้ว คนทั้งหลายก็จะมาแย่งชิงทรัพย์สมบัติ
สิ่งต่างๆ ไปหมด ดังนี้, เป็นสิ่งที่น่าขบขันเกินไป; เพราะว่า
แม้ใจของเราจะไม่ยึดถือสิ่งต่างๆ, สิ่งต่าง ๆ ก็ยังถูกคุ้มครอง
อยู่โดยขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง, โดยกฎหมายบ้าง, หรือ
โดยอำนาจของธรรมะเองบ้าง ไม่ต้องมัวเป็นห่วง ว่าถ้าใจ
ของเราไม่ยึดถือเราว่าของเรา แล้ว จะมีคนมาแย่งชิงเอาไป.
ข้อสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่า เรามีอุบายอันวิเศษสุด ที่จะทำให้
เราไม่มีความทุกข์ แล้วยังแถมมีสิ่งต่าง ๆ และปฏิบัติหน้าที่
ต่าง ๆ ของเรา ให้ลุล่วงไปด้วยดี ให้ลุล่วงไปด้วยดี ให้ลุล่วง
ถึงขนาดที่เรียกได้ว่าเราเป็นผู้มีความชนะ โดยทุกวิถีทาง
และตลอดเวลา มีชีวิตอยู่อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากการ
ครอบงำข่มขี่ของกิเลส และความทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังนี้.

ถ้ายังพิจารณาคูต่อไป จะยังเห็นความสำคัญของ
สัมมาทิฐิยิ่งขึ้นไป ว่าเมื่อเรามีสัมมาทิฐิในข้อที่ว่า สิ่ง

ทั้งหลายทั้งปวงไม่น่าเอา ไม่น่าเป็นแล้ว อำนาจของสัมมา
 ทิฏฐินั่นเอง จะทำให้เรามีศีลบริสุทธิ์บริบูรณ์เป็นอัตโนมัติ.
 เพราะว่าถ้าเราไม่เอาอะไร ไม่เป็นอะไร ด้วยกิเลสตัณหาแล้ว
 จะขาดศีลข้อไหนได้อย่างไร ขอให้ลองคิดดู ? การที่ขาดศีล
 ข้อที่หนึ่งคือปาณาติบาต ก็เพราะเราอยากได้เนื้อมากินบ้าง
 มาขายบ้าง หรือเกรงว่าจะทำร้ายเราบ้าง ดังนี้เป็นต้น. การจะ
 ล่วงอธิกชนา กามเม มุสา สุรา ก็เช่นเดียวกัน เพราะกิเลสตัณหา
 ครอบงำ ในความเอา ความเป็น อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป
 จึงได้ทะลุศีลเหล่านั้น. พิจารณาต่อไปถึงสมาธิ : ถ้าจิตตั้งอยู่
 ในลักษณะที่ไม่อยากเอาอะไร ไม่อยากเป็นอะไรจริง ๆ แล้ว
 นั้นแหละคือความเป็นสมาธิอย่างยั่งยืนอยู่ในตัว. สมาธิที่แน่นแน่
 ในการที่จะไม่เอาอะไร ไม่เป็นอะไรนั้นแหละ คือสมาธิของ
 พระพุทธเจ้าที่แท้จริง. ผิดจากนี้แล้ว จะต้องเป็นสมาธิของ
 พวกอื่น หรือพวกนอกศาสนา.

พิจารณาต่อไปอีก, ความรู้สึกที่ไม่อยากเอาอะไร ไม่
 อยากเป็นอะไรนั้นแหละ คือ ตัวปัญญาที่แท้จริง, รู้สิ่ง
 ทั้งหลายทั้งปวงตามที่ถูกต้องเป็นจริง ตามความหมายของ
 คำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. เมื่อมองเห็นความไม่น่าเอา

ไม่น่าเป็นของสิ่งทั้งปวงโดยแท้จริงแล้ว จิตก็ปล่อยวาง
 สิ่งทั้งปวงโดยอัตโนมัติ, นี้เรียกว่า ปัญญา, จึงเห็นได้ว่า
 การพิจารณาเห็นความจริงในลักษณะที่ทำให้ไม่อยากเอาอะไร
 ไม่อยากเป็นอะไร ด้วยกิเลสตัณหานั้น เป็นการปิดหนทาง
 แห่งการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้อย่างสิ้นเชิง, ทำให้
 ทุกคนมีความอึดความพอ ปราศจากการเสียบแทงของความ
 อยากทุก ๆ ประการ ซึ่งเป็นเสมือนโรค โดยอรรถะว่าเป็น
 เครื่องเสียบแทง และทั้งเป็นยาที่จะรักษาโรคทางกายและ
 ทางจิต ที่กำลังเกิดอยู่ให้หายไป ๆ จนกระทั่งเป็นการหายโดย
 สิ้นเชิงทั้ง ๓ ทาง ดังนี้.

นี้แหละ คือ ธรรมะที่เป็นยารักษาโรค, รักษาโรคในโลก
 ทุกชนิดให้หายไป ทั้งโรคทางกาย ทั้งโรคทางจิต และทั้ง
 โรคทางวิญญูณ โดยลักษณะที่กล่าวมาแล้ว. เราเป็น
 พุทธบริษัท ควรจะได้รู้จักใช้ “โอสธสำหรับโลก” ของ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็น กันทุกคน จะสามารถบำบัด
 โรคของเราได้จริง และเราก็จะไม่เสียที ที่เป็นพุทธบริษัทด้วย.
 ทุกคนควรสนใจหลักธรรมทั้งหมดในพุทธศาสนา ในฐานะ
 เป็นโอสธสำหรับโลก ; และหลักธรรมะทั้งหมดนั้น อาจจะ

สรุปรวมลงได้ ในประโยคสั้น ๆ ว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอา และ น่าเป็น” หรือจะขยายออกเป็นข้อธรรมะทุก ๆ ข้อ ใน พระพุทธศาสนาหรือในพระไตรปิฎกทั้งสิ้นอย่างไรก็ได้ โดย ไม่ต้องสงสัย ; จึงเป็น กำลังใจหรือเป็นความหวัง แม้แก่ คนแก่คนเฒ่า ไม่รู้หนังสือ ทั้งมีชีวิตร่อ ๆ แร่ ๆ อยู่แล้ว ก็ยังสามารถจะเอาตัวรอดได้ เพราะอำนาจรู้จักใช้ธรรมโอสธ สำหรับโลก ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยนัยดังที่กล่าวมา.

ข้อความดังที่ได้วิชันามา พอสมควรแก่เวลา สรุป เป็นใจความ ได้ว่า จันธ คือร่างกายจิตใจนี้ เป็นของหนัก เป็นความทุกข์ เป็นของเสียบแทงแก่บุคคลผู้ยึดถือว่าเป็น ตัวกู หรือของกู. สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ เพราะมันเป็นแต่ เพียงของซึ่งประกอบกันขึ้นด้วยส่วนประกอบหลาย ๆ ส่วน ซึ่งแต่ละส่วน ๆ ล้วนแต่ไม่เป็นตัวของตัวเอง มีแต่การเปลี่ยนแปลงอยู่ยุบยับ ยิบยับไปหมด, ดังนั้น จึงเกิดเป็นโรคทาง วิญญานขึ้น แก่บุคคลผู้เข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวกูหรือของกู. โรคนี้จะหายไป ด้วยธรรมโอสธของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า

อริยมรรคมืองค์แปด เป็นหนทางอันประเสริฐ มีปรกตินำไปสู่พระนิพพาน อันเป็นที่ดับแห่งโรคหรือทุกข์ทั้งปวง. อริยมรรคมืองค์แปดนั้น สำคัญอยู่ที่องค์แรก คือสัมมาทิฏฐิ ความเข้าใจถูกต้อง; เมื่อมืองค์แรกนี้แล้ว องค์หลัง ๆ จะตามมาเอง. สัมมาทิฏฐิจึงอยู่ในลักษณะที่เป็นเหมือนรุ่งอรุณ ซึ่งมีแล้วก็ต้องมีเวลาเที่ยงวันตามมาโดยแน่นอน. จงสนใจในเรื่องที่จะพิจารณาให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร โดยแท้จริง ให้มากเป็นพิเศษเถิด จะนำมาซึ่งความเป็นพุทธบริษัทอันถูกต้อง. ข้อนี้ จะสำเร็จได้ด้วยบทสำหรับพิจารณาสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า “ไม่มีอะไรที่น่าเอา ไม่มีอะไรที่น่าเป็น”, และเป็นบทที่อาจจะปฏิบัติได้เป็นประจำวันด้วยการตั้งปัญหาขึ้นเฉพาะตนในเวลาอันสงัดว่า มีอะไรบ้างที่น่าเอาและน่าเป็น น่าสนุก : เป็นพ่อเขาสนุกไหม, เป็นลูกเขาสนุกไหม, เป็นสามีเขาสนุกไหม, เป็นภรรยาเขาสนุกไหม ดังนี้ เป็นต้น; หรือถ้าสูงไปกว่านั้น ก็ว่าเป็นเทวดาสนุกไหม เป็นมนุษย์สนุกไหม ดังนี้ เป็นต้น, หรือลึกยิ่งไปกว่านั้น ก็ว่าเป็นคนดี คนชั่ว, คนแพ้ คนชนะ, เป็นคนมีบุญคนมีบาป, กระทั่งคนมีสุข คนมีทุกข์, ตามความหมายของโลกนั้น ๆ เป็นอย่างไหนน่าสนุกบ้าง. ถ้าวิปัสสนาของบุคคลนั้นดำเนินไปอย่าง

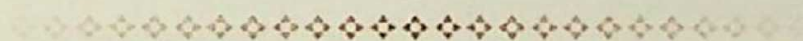
ถูกต้องจนถึงที่สุดแท้จริงแล้ว ก็จะมองเห็นความไม่น่าสนุก
 ทุกๆ อย่าง ในความเอา ในความเป็น ; จิตจะถอยหลังหรือ
 สลัดถิ่นจากการเอา การเป็น ทุกชนิด เปลื้องตนออกมาเป็น
 อิสระ เรียกว่า หลุดพ้น หรือเป็นวิมุตติหลุดพ้น จากความทุกข์
 หลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสโดยสิ้นเชิง ถอนตัวตน คือถอน
 ความยึดถือว่าตัวตนเสียได้ ไม่มีทางที่จะเกิดความรู้สึกว่า
 ตัวกู หรือของกู อีกต่อไป; เป็นอันว่าไม่มีร่องรอยอันใด
 ที่จะให้เกิดกิเลส ไม่มีพื้นฐานอันใดจะให้เกิดกิเลส กิเลส
 เหือดแห้งหายไป, ศีล สมาธิ ปัญญา หรือพรหมจรรย์กับบริสุทธิ
 บริบูรณ์, ทำความถึงที่สุดแห่งทุกข์ให้แก่ตนได้โดยชอบ
 ดังที่วิสัยขามา.

พวกเราพุทธบริษัททั้งหลาย ได้พร้อมเพรียงกัน ส่งเสริม
 กิจการของโรงพยาบาลสงฆ์ ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้เป็น
 ส่วนหนึ่งของการบำรุงพระพุทธศาสนา ให้พระพุทธศาสนา
 ยังคงมีอยู่ โดยอาการที่ยังมีธรรมะอยู่ในโลก มีการหลุดพ้น
 จากความทุกข์ อยู่ในโลกตลอดไป ดังนี้. ขอให้เราทุกคน

มีปณิธานตรงมายังข้อนี้ แล้วมีปีติปราโมทย์ ในการกระทำ
 ของตนๆ, ทำจิตให้สูงขึ้น ให้สะอาด สว่าง สงบ ยิ่งขึ้น
 ด้วยการมองเห็นคุณค่าของธรรมโอสธ ที่เรากำลังทำตนให้
 เป็นเสมือนหนึ่งเครื่องรองรับ เครื่องเกื้อกูล เครื่องอุดหนุน
 ให้ธรรมโอสธนี้ ยังคงมีอยู่ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลกทั้งหลาย
 ตลอดกาลนาน โดยไม่คิดแต่เพียงว่าเราได้รับแต่ส่วนตัว
 ก็พอแล้ว. ขอให้กล้าคิด กล้าพยายาม กระทั่งถึงการที่จะ
 ทำให้ธรรมโอสธนี้ ยังคงมีประดิษฐานอยู่ในโลก ยืนยาว
 ยิ่งกว่า ๕,๐๐๐ ปี เป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายต่อไปข้างหน้า
 ดังที่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ท่านได้ทำสืบๆ กันไว้ ต่อๆ
 กันมาจนถึงพวกเราในปัจจุบันนี้. เราทั้งหลายจงอาศัยความ
 กตัญญูกตเวทีเป็นเบื้องหน้า เสียสละทุกอย่าง ทุกทาง เพื่อ
 จะสืบอายุพระศาสนาอันเป็นธรรมโอสธของโลก ให้ยืนยาว
 ต่อไป ตลอดกาลปาวสานเทอญ.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เหว่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

รายชื่อหนังสือ ชุดหมุนล้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธคุณคำกลอน	๔	๓๑.	กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก	๑
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑	๓๒.	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั้นคือความทุกข์	๑
๓.	การทำงานคืออะไร?	๑	๓๓.	การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?	๑	๓๔.	ชีวิต คือฉันท์ทั้งห้ามิใช่ตัวตน	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตมนุษย์	๑	๓๕.	อดัมมยคาถา	๒
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๒	๓๖.	อดัมมยคาประยุคต์	๒
๗.	ปวารณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑	๓๗.	อดัมมยคาใช้ทำอะไรได้บ้าง	๒
๘.	ชาตินิพจน์อุปมา	๑	๓๘.	เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต	๑
๙.	ทางออกที่ ๓ ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน	๒	๓๙.	คู่มืออานาปานสติภาวนาอย่างสมบูรณ์แบบ	๒
๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑	๔๐.	การใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน	๒
๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑	๔๑.	บทช่วยจำสำหรับเรื่องอดัมมยคา	๑
๑๒.	ตัวตนคืออะไร?	๑	๔๒.	อดัมมยคา กับ สันติภาพ	๑
๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑	๔๓.	พระรัตนตรัยที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก	๒
๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน	๑	๔๔.	การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์มีผลสูงสุดเป็นอดัมมโย	๒
๑๕.	คุณพระไม่ตาย	๑	๔๕.	ปาฏิหาริย์แห่งอดัมมยคา	๑
๑๖.	คุณพระไม่ตายและเกิดมาทำไม?	๑	๔๖.	สหัชธรรมของอดัมมยคาและอดัมมยคา กับปัญหาของมนุษย์ยุคปรมาณู	๑
๑๗.	ความรักดี	๑	๔๗.	พระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่รู้จักและอุดมคติของความเป็นแพทย์	๑
๑๘.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า"	๑	๔๘.	การเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริง และพระพุทธเจ้ามีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง	๑
๑๙.	ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่สร้างโลก	๑	๔๙.	ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด	๑
๒๐.	การทำวัตรแบบโบราณ	๑	๕๐.	หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลกให้รอดอยู่ได้	๑
๒๑.	ประมวลประมวลธรรมที่คนธรรมดาควรทราบ	๑	๕๑.	เลิกอาชญาแล้วมาอยู่กับอดัมมยคา	๒
๒๒.	โลกอื่น	๑	๕๒.	ความไม่เห็นแก่ตัวและความสุขสามระดับ	๒
๒๓.	ความเกิดแห่งทุกข์และความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑	๕๓.	อารมณ์ภาวของการเลิกอาชญา	๑
๒๔.	นิเวศน์	๒	๕๔.	พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา	๒
๒๕.	วันครู	๑	๕๕.	ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต	๑
๒๖.	แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม	๑	๕๖.	อริยสัจและอดัมมยคาถาและอดัมมยคากับธรรมจักร	๑
๒๗.	เมื่อพอใจในหน้าที่ ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์ อยู่ ณ ที่นั้นเอง. เมื่อไม่รู้จักตัวเองก็ไม่ว่าคนควรจะมีหน้าที่อะไร	๑	๕๗.	อดัมมยคาเท่าที่ควรจะรู้จักกันไว้บ้าง และอดัมมยคาช่วยได้ในทุกกรณี	๑
๒๘.	ความเป็นพระอรหันต์	๑			
๒๙.	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑			
๓๐.	ทุกของชีวิต กับ เสน่ห์ของทุก	๑			

รายชื่อหนังสือ ชุดหมุนล้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๕๔.	เรื่องที่ต้องรู้ หรือควรรู้	๒	๔๗.	สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก แห่งประเทศไทย	๒
๕๕.	อิทัปปัจจยดาในฐานะหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา	๑	๔๘.	หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา	๑
๖๐.	อดัมมยดา	๑	๔๙.	ลักษณะแห่งธัมมิกภาพ	๑
๖๑.	การสืบอายุพระพุทธศาสนา	๑	๕๐.	สรุปผลของการใช้ธรรมศาสตร์	๑
๖๒.	สุดยอดของความถูกต้องคือ นิพพาน	๑	๕๑.	พระไตรลักษณ์	๑
๖๓.	พระคุณของแม่	๑	๕๒.	สัญญา ๔ ประการ	๑
๖๔.	ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์	๑	๕๓.	ธรรมชาติแห่งชีวิต	๑
๖๕.	การตกอยู่ใต้อำนาจของระบบประสาท	๑	๕๔.	ปัจจัยสำคัญแห่งชีวิตไฉน	๑
๖๖.	ดับไม่เหลือ	๑	๕๕.	ปริโยสานแห่งชีวิตไฉน	๑
๖๗.	มนุษย์ทำสงครามกับพระธรรมหรือพระเจ้า	๒	๕๖.	การขาดทุนกำไร ของสิ่งมีชีวิต	๑
๖๘.	ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน	๑	๕๗.	พระสงฆ์โลกต้องการ	๑
๖๙.	สันติปฏิวัติ	๑	๕๘.	ออกพรรษา ออกมาเสียจากความทุกข์	๑
๗๐.	ชีวิตคือการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุด	๑	๕๙.	ธรรมชาติแห่งชีวิต คือกระแสแห่งการพัฒนา	๑
๗๑.	ธรรมศาสตร์ในขั้นที่จะสามารถช่วยโลกได้	๑	๑๐๐.	ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาด้วยการมีธรรมะ	๑
๗๒.	ความวิเวกเป็นสุข ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข	๑	๑๐๑.	อุตสาหกรรมสัมมัตตา	๑
๗๓.	ธรรมศาสตร์ในการฆ่ากิเลสตามอันดับแรก	๑	๑๐๒.	พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์	๑
๗๔.	พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เข่นแค้นหรือเกลียดเพียงแต่ความดี และสุดยอดที่มนุษย์จะไปถึงได้ คือความเป็นพระอรหันต์	๑	๑๐๓.	พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์ (ต่อ)	๑
๗๕.	สัมมาทิฐิช่วยโลกได้อย่างไร	๑	๑๐๔.	ธรรมะเป็นการพัฒนาคนจากปุถุชนมาเป็นพระอริยเจ้า	๑
๗๖.	การทำลายฐานทัพของกิเลส	๑	๑๐๕.	หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอิทัปปัจจยดา	๑
๗๗.	พระพุทธเจ้าพระองค์จริง คือ พระธรรม - เห็นปฏิจางรูปบาท คือ เห็นพระพุทธเจ้า	๑	๑๐๖.	พระพุทธเจ้าท่านอยู่ในฐานะที่เป็นอะไรกับพวกเรา	๑
๗๘.	มาร	๑	๑๐๗.	พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อิทัปปัจจยดา	๑
๗๙.	ธรรมศาสตร์ในการปิดอบาย	๑	๑๐๘.	ไขข้อข้องใจ	๑
๘๐.	ธรรมศาสตร์ในการเปิดสวรรค์	๑	๑๐๙.	สิบปีเกี่ยวกับสวนโมกข์	๑
๘๑.	ศิลปะแห่งการใช้สติจากหัวใจพระธรรม	๑	๑๑๐.	อรหันตคุณ ๔	๑
๘๒.	อริยสัจ	๑	๑๑๑.	อรหันตลักษณะกถา	๑
๘๓.	ความทุกข์	๑	๑๑๒.	หัวใจพระพุทธศาสนา	๑
๘๔.	ธรรมศาสตร์มี เมื่อมีการปฏิบัติ	๑	๑๑๓.	หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิวัตร	๑
๘๕.	การปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม	๑	๑๑๔.	หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลวัตร	๑
๘๖.	การบวชเพื่อฝึกการใช้ธรรมศาสตร์	๑	๑๑๕.	โลกเกิดจากการกถา โลกไม่สยอกถา	๑

- พุทธศาสนา หมายถึงระบบการกระทำที่ทำลายเสียซึ่งอุปาทาน ; ความยึดถือว่ามีตน หรือ เป็นของตน อย่างหมดจดสิ้นเชิง
- ตัวแท้ของศาสนานั้นเป็นตัวการปฏิบัติ หรือตัวการกระทำให้หลุดพ้นไปจากความทุกข์ หรือ อันตรายที่ตนไม่ปรารถนา
- ศาสนาทั้งโลก เป็นศาสนาเดียวกัน เป็นสิ่งที่บำบัดโรคเดียวกัน คือ โรคความหิว หรือ โรคกิเลส
- บรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ย่อมมีความหิว คืออยากจะได้บางอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ตลอดชีวิต
- ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง มันคือความอยากในอารมณ์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
- กิเลส เป็นโรคที่เสียบแทงจิตใจ เกิดกับทุกคน ทุกลมหายใจเข้าออก
- ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง คือความที่ทุก ๆ คนเป็นอิสระจากกิเลสที่เบียดเบียน เป็นลาภ อันแท้จริง
- ความไม่มีโรค คือไม่ถูกกิเลสเบียดเบียนนี้ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าเหนือทรัพย์สินสมบัติ เหนือชื่อเสียง เหนือสิ่งมีค่าทั้งปวง
- จงร่วมมือกันในการที่จะจัดการให้โรงพยาบาลของโลก หรือศาสนานั้น บำบัดโรคของโลก แล้ว อยู่กันอย่างผาสุก
- ธรรมโอสธสำหรับโลก มีสองประเภท : ประเภทแรก ป้องกันไม่ให้เกิดโรค คือป้องกันกิเลส หรือ ความทุกข์ไม่ให้เกิดขึ้น, อีกประเภทหนึ่ง สำหรับรักษาโรคที่เกิดขึ้นแล้ว คือทำลายล้างกิเลส หรือ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นแล้ว ให้สูญหายไป
- มัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ เป็นธรรมโอสธ สำหรับโลก
- พระพุทธองค์ ตรัสว่า “สัมมาทิฏฐิ เป็นเสมือนรุ่งอรุณ ของพระนิพพาน”
“สัตว์โลกทั้งหลาย ล่วง พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ โดยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ”
- สัมมาทิฏฐิที่ลัดและสิ้นที่สุด คือ ไม่มีอะไรที่น่าเอา และน่าเป็น
- อำนาจของสัมมาทิฏฐิ ในข้อที่ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่น่าเอา ไม่น่าเป็น จะทำให้เรามีศึลบริสุทธิ บริบูรณ์, จิตที่ตั้งมั่นอยู่ในลักษณะไม่อยากเอา ไม่อยากเป็นอะไรจริง ๆ คือความเป็นสมาธิ อย่างยิ่ง, และความรู้สึกที่ไม่อยากเอาอะไร ไม่อยากเป็นอะไร นั้นแหละ คือตัวปัญญาที่แท้จริง
- นี่แหละ คือ ธรรมะที่เป็นยารักษาโรค พุทธบริษัทควรจะได้รู้จักใช้ธรรมโอสธขององค์พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ให้เป็นกันทุกคน